

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עידה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

זכור תשי"ז (חלק א)

בליל כניסת פורים שחל במוצאי שב"ק

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עַמְּלֶךְ

- ביאור מתי והאיך הוא קיום מצות זכור מדאורייתא, והשוואת שיטות הראשונים בזה • בפרשת זכור יש ג' מצות במנין תרי"ג • ספר החינוך: קיום המצוה אחת לשנה, או לג' שנים, לפי מנהג סדר קריאת כל התורה • שיטת הרמב"ן: דהמצוה דאורייתא הוא לספר הענין ולהזכירו • שיטת מהר"ם שיק: דהמצוה הוא פעם אחת בי"ב חודש • בעסק התורה יש ב' מצות, לימוד תורה, וידיעת התורה • מקור הקריאה בשבת שלפני פורים, מהפסוק נִזְכְּרִים וְנִעְשִׂים, והוא מדברי קבלה, או אפילו מדאורייתא בהלכה למשה מסיני • גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, שהלימוד עצמו נחשב כמעשה המצוה • בכמה מצות יש 'חיוב' של 'לכל הפחות', אבל כשמוסיף יותר מקיים המצוה דאורייתא • יום כ' פורים, דיש בחינות שיום הפורים הוא יותר מיום כפורים •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ו לפ"ק

KolSatmar.com

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: #1700 845-366-2793

16 מינוט מתוך 34 קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו - קונטרס שנב (חלק א)

לשון קדשו:

929-522-1515

ארץ ישראל: 072-3275205

ענגלאנד: 0330-350-3110

פּעקס: 718-650-2970

דורך 1 דערנאך 352 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641

ארץ ישראל: 072-2223419

79 → 1 → 4 → 2 → 17.1

♦ ברכת מזל טוב ♦

הר"ר יוסף דוד ראזענבערג הי"ו

ולאביו הר"ר בנציון משה הי"ו - להולדת בנו למזל טוב
וביחד נברכהו ברכת תודה, על פעולתיו המרובים במדינת פלאדיע יצ"ו
יבזה להנציחו במיתו של א"א. השמחים בשמותיו: מערכת לשון קדשו

הר"ר חנני יו"ט ליפא הלוי טירנויער הי"ו

לנישואיו בנו החתן אלי' דוד נ"י - עב"ג בת
הר"ר משה יצחק פריעדמאן הי"ו

♦ יהם יעלו לזכרון ♦

קבע מקומו בביהמ"ד בבוקר ובערב, בוחן תלמודי מוסדות
רבינו בקרוינהיים, פויר מעותיו לצדקה למוסדות ולעניים

רבי דוד ז"ל ראזענבוים מעיר סעליש

ב"ר חיים צבי ז"ל - נפטר מ"ו אדר תשמ"ג

לא הניח ורע של קיימא - ונא לעשות חסד של אמת בעבורו

תלמיד חכם מופלג, בקי בש"ס ופוסקים, ירא את ה' מנעוריו,
יגע לקיים כל מצוה בדרך הלכה קלה כבחמורה, מעורר את
השחר, האריך בתפילה ככוונה, אהוב ומכובד בעיני כל מכיריו

רבי מרדכי דוב ז"ל גרובער

ב"ר אלעזר הלוי ז"ל - נפטר י"ג אדר א' תשנ"ז

הרה"ח מתמיד בתורה, תלמיד חכם מופלג,
ענותו ושפל ברוך, דבק בריבוי"ק וי"ע ובספריו

רבי אהרן ז"ל פאדרינאל

ב"ר בן ציון ז"ל

נפטר מ"ו אדר תשפ"ה

הרה"ח יד"ש, בעל מדות טובות, עסק בשיעורי תורה
בקביעות, נגיל בספרי רביה"ק וי"ע ובשמיעת הרעקארדינגס

רבי חיים צבי ז"ל לאווי

גבאי צדקה בעד המוסדות במאנטריאל כשליש שנה

ב"ר עזריאל יחיאל ז"ל - נפטר מ"ו אדר"ב (שטן פורים) תשע"א

האשה החשובה, כל כבודה בת מלך פנימה, שאיפתה לאהבת
תורה ויר"ש, ומאסה בדרבי הגונים, דברי אמונה ובטחון היו
רגילים על לשונה, והרבחה בתפלות ותחנונים להשי"ת

מרת רחל לאה ע"ה שטויבער

בת הרה"ג ר' ישראל שלום מארקאוויטש שליט"א

אשת הר"ר יואל הי"ו - שבעה לן חיים ב"ט שבט תשפ"ו

האשה החשובה והצנועה

מרת מאטל ע"ה בירנבוים

ב"ר יודא הכהן ז"ל

אשת הרה"ח ר' מנשה הכהן ז"ל

נפמרה א' אדר ב' תשפ"ד

האשה החשובה מרת

מרים ע"ה ראטה

ב"ר לוי ז"ל - אשת הרה"ח ר' חיים הכהן ז"ל

נפמרה י"ד אדר ב' (פורים) תשע"ו

הרב החסיד רבי

ברוך יודא ז"ל שניצלער

מלמד תלמיד

בן הרה"ח ר' שלום ז"ל מנטאבע-לאדאן

נפטר ל' תשרי תשפ"ו

הרב החסיד רבי

שמואל ז"ל ברעמלער

ב"ר יושע ז"ל

נפטר מ"ו אדר תשמ"ו

האשה החשובה מרת

דינה ע"ה סאנדער

ב"ר מנחם ז"ל

אשת ר' שמחה יצחק הכהן ז"ל

נפמרה י"ד אדר א' תשע"ט

האשה החשובה מרת

שרה חנה ע"ה פעקעטע

ב"ר ישראל חיים ז"ל הי"ד קרוינשטיין

אשת הרה"ח ר' שלום ישראל שליט"א

נפמרה י' אדר ב' תשנ"ו

האשה החשובה מרת

כלומא ע"ה ליכטמאן

ב"ר משה הכהן ז"ל

אשת הרה"ח ר' שלמה זלמן חיים ז"ל

נפמרה י' אדר תשפ"ג

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - זוגתו מרת שפרה יענטא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

מרת חיה רבורה ע"ה ב"ר מאיר ז"ל וויינשטאק

KolSatmar.com

ג

ביאור מצות זכור מדאורייתא, ושיטות הראשונים בזה

(ב) לאמר זמן, דאָ אַט אין די מצוה פון זכור אַתְּ אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלֶךְ, לכאורה געפינט מען נישט קיין שום [דבר מבורר ומוסכם, בזמן ואופן חיוב המצוה מן התורה].

ד

דאָס ווייט מען, מ'ברויך צו ליינען פֿרשֶׁת זכור אייביג, מ'רעכנט עס פון די מצוֹת, פון די תרי"ג מצוֹת, [דנמנה כאן] דריי מצוֹת: זכור, און אַל תִּשְׁכַּח, און ווידעראום תִּמְחָה אֶת זֵכְר עֲמָלֶךְ דאָס איז ווידער אַן אנדערע מצוה, 'מחית' עֲמָלֶךְ. [אָבער] דעס איז נישט מבורר לכאורה אין די פוסקים, 'וואָס' די מצוה דאָרײַטאָ איז, פון די זכירה וואָס איז אַ מצוה דאָרײַטאָ.¹

ה

דברי הרא"ש דקריאת פרשת זכור בספר תורה, הוא מצוה דאורייתא

[און] דאָס פֿשטות איז דאָך [אָנגענומען] אַזוי ווי ס'זעט אויס [בדברי הפוסקים], דער רא"ש רעכנט עס [הקריאה דשבת זו] גאָר פאַר אַ מצוה דאָרײַטאָ, ס'איז נישטאָ קיין [אנדערע] קריאה מן התורה סיידן - רעכנט ער - פֿרשֶׁת זכור, - [בענין] ווי רבי (גמליאל) [אליעזר] [ישיחרר עבדו] להשלימו לעשרה צו מצוה דאָרײַטאָ [דרבנא],² ביי קריאה - רעכנט ער אויס³, רעכנט ער פֿרשֶׁת זכור.

* כמבואר בספר המצות להרמב"ם: מצוה קפ"ח (חלק העשין). היא שצונו לזכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשו, זכרים ונקבות קטנים וגדולים, והוא אומרו יתברך תמחה את זכר עמלק וכו'. מצוה קפ"ט. היא שצונו לזכר מה שעשה לנו עמלק, מהקדימו להרע לנו, ושנאמר זה בכל עת ועת, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, ונזרו העם לשנוא אותו, עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן. והוא אומרו יתברך זכור את אשר עשה לך עמלק. ולשון ספרי, זכור את אשר עשה לך בפה, לא תשכח בלב, כלומר אָמור מאמרים בפך שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות וכו'. הלא תראה שמואל הנביא כשהתחיל לעשות המצוה הזאת, איך עשה, שהוא זכר תחלה מעשהו הרע, ואחר כך צוה להרגם, והוא אומרו יתברך (שמואל א' טו, ב) פֿקֶדְתִּי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עֲמָלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל. מצוה נ"ט (בחלק הלארין). שהזכירנו מִשְׁכּוֹחַ מה שעשה לנו זרע עמלק והקדימו להזיק לנו. וכבר בארנו וכו' לזכור מה שעשה לנו עמלק ולחדש שנאתו מצות עשה. וכן אנחנו מוזהרין מהשליך זה מלבנו ומשכוח אותו, והיא מצות לא תעשה והוא אמרו יתברך לא תשכח וכו'.

וכן בספר החינוך (סוף כי תצא): מצוה תר"ג. מצוה לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים. שנצטוו לזכור מה שעשה עמלק לישראל, שהתחיל להתגרות בהם בצאתם ממצרים, בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם וכו', שהכל היו יראים מהם בשמעם היד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים ברוע לבבם ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה, ויתגורו בהם, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות וכו'. ועל זכירת ענינים זה נאמר זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך צאתכם ממצרים וכו' [ההמשך כאן מובא להלן בהערה ה]. מצוה תר"ד. מצוה להזכיר זרעו של עמלק. שנצטוו למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם, זכר ונקבה גדול וקטן, ועל זה נאמר תמחה את זכר עמלק, שבכלל זכר הוא הכל וכו'. מצוה תר"ה. שלא נשכח מעשה עמלק שעשה עם אבותינו בצאתם ממצרים. שנמנענו מלשכוח מה שעשה עמנו עמלק, כלומר התחלתו להזיק לנו, ועל זה נאמר בפרשה זו של עמלק (תצא כה, ט) לא תשכח. וכתוב בספרי, זכור בפה, לא תשכח בלב, כלומר לא תשליך שנאתו ולא תסירה מנפשך בענין שתשכח אותה. [וכע"ז הוא נמנה לג' מצות בשאר מוני המצות].

² ועי' בבני יששכר (אדר ג, ט) מה שעמד בזה וז': מי יתן ונרע זמני הזכירה בפה ואיסור השכחה מן הלב למצות הללו. וגם למה לן אזהרה שלא נשכח, יזהירנו היוצא כל לומר בפה ושוב בודאי לא נשכח מן הלב דהרי מצות צריכות כוונה. ועל כרחק לומר דזכור בפה יוצאין בפעם אחד באיזה זמן מהזמנים, ואיסור השכחה הוא בכל יום, ואפשר לומר דזכור בפה יוצאין בפעם אחד בשנה, היינו כשקורין הפרשה בציבור על פי סדר הפרשיות, ואיסור השכחה הוא בכל יום, רק בזכירת עמלק קבעו חז"ל זמן מיוחד כדי להקדים זכירה לעשיה. וצריך עיון רב בדבר, והוא מן התימה אצלי במצות כאלה שהם מדאורייתא, שלא הרחיבו הפוסקים דבריהם בזה.

³ בגמרא ברכות (זז): מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה וכו'. והיכי עבדי הכי, והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר (בחר כה, מו) לְעֵלְמָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ, לדבר מצוה שאני. מצוה הבאה בעבירה היא, מצוה דרבים שאני.

⁴ בפסקי הרא"ש מס' ברכות (פרק ז, סימן כ): תנו רבנן, מעשה ברבי אליעזר וכו' ושחרר עבדו והשלימו לעשרה.

דברי ספר החינוך בעין דברי הרא"ש, אבל אין בזה זמן קבוע פעם בשנה

און אזוי שטייט אין חינוך^ה, זאגט ער אויך [אז] ס'איז מ'דאורייתא [אז] מ'זאל עס ליינען [בספר תורה], מ'זאל עס 'אמאל' ליינען, אָדער איין מאל אין יאר, אָדער איין מאל אין דריי יאר. [וכוונתו בזה] וואָרן בַּמַּעֲרָב' האָט מען דאָך מַסִּים געווען די תּוֹרָה, אַחַת לְשָׁלֹש שָׁנִים^ו.

אזוי זעט עפעס אויס [בדבריו], ס'איז נישטאָ קיין דָּבָר מְבוּרָר 'ווען' דער זמן איז.

דברי הרמב"ן דהמצוה דאורייתא הוא לְסַפֵּר הענין בכלל, ולהזכירו

[ווידער] אין רמב"ן^ז זעט אויס, אז ס'איז בְּכָל־ל - זעט אויס - נישט קיין מְצוּה דאורייתא, די קריאה.

ער זאגט אז ס'זעט אויס [בכוונת המצוה], זאגט ער ס'איז אזוי ווי [ביי מצות] זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם, מ'האָט געהייסן מ'זאל עס געדענקען, ס'איז אַ חִיּוּב דאורייתא מ'זאל נישט פאַרגעסן, מ'זאל געדענקען וואָס ס'האָט זיך געטון, אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם. אויף [הרחקת] לְשׁוֹן הָרַע, אַז מ'זאל וויסן. [ועל דרך זה הוא גם

והיכי עבד הכי וכו', מצוה דרבים שאני, דאלים. עשה דרבים, דכתיב (אמור כב, לב) וְנִקְדַּשְׁתִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה רבים. ואפילו הוי מלתא דרבנן, כגון לשמוע קדושה וברכו, שלא דמצינו לו עיקר מן התורה, אפילו הוי דְּחֵי עושה דיחיד. דלא מסתבר לי דמרייר בעשרה דאורייתא, כגון לקרות פְּרִשְׁת זְכוֹר שהוא מן התורה, דמשמע דבכל ענין איירי. [וכן הוא בתוספות (ברכות יג. ומגילה יז. וצ"י) וצ"י מג"א ס"י תרפ"ה].

^ה בספר החינוך שם בהמשך (מצוה תרג) : משרשי המצוה, לתת אל לבנו שכל המציר לישראל שנאו לפני ה' ברוך הוא, וכי לפי רעתו וערמתו רוב נזקו תהיה מפלתו ורעתו, כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם, ציונו ברוך הוא לאבד זכרם מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה. ◦ מדיני המצוה, מה שאמרו ז"ל שחיוב זכירה זו היא בלב ובפה, וכן הוא בספרי (תצא, אות קסו) וכו'. כדי שלא ישכח הדבר, פן תחלש איבתו ותחסר מהלכות באורך הזמנים. ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום, כמו שנצטוונו בזכירת ציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, והטעם כי בזכירה הזאת עיקר הדת, וכמו שהרחבנו הדיבור על זה בהרבה מקומות בספרי, אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבנו, ודי לנו בזה לזכור הענין פעם אחת בשנה, או שתי שנים ושלש. ◦ והנה בכל מקומות ישראל קוראים ספר התורה בשנה אחת, או בשתיים או שלש לכל הפחות [לפי מנהג בני מערבא בזמן הגמרא], והנה הם יוצאים בכך מצוה זו. ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה, תורה היא, ומפני מצוה זו היא שקבעו כן, והוא השבת שלפני פורים לעולם, ובדין יהיה לקרותה ביום פורים, לפי שהוא מענינו של יום, כי המן הרשע היה מזרעו, אבל להודיע שקדם נס זה נצטוונו בזכירה זו, קבעו הפרשה קודם לפורים, אבל סמכוה לפורים וכו'.

^י שהיא ארץ ישראל בלשון הגמרא.

^ז כמובא בגמרא מגילה (כט) דבני מערבא מסקי לדאורייתא בתלת שנין [פירש"י : מסיימן חמשה חומשין פעם אחת לשלש שנים, ולא בכל שנה כמו שאנו עושין].

ו"ל הרמב"ם (תפילה יג, א) : המנהג הפשוט בכל ישראל, שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות, וקורין בסדר בראשית, בשניה אלה תולדות וכו', וקוראין והולכין על הסדר הזה, עד שגומרים את התורה בחג הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים, ואינו מנהג פשוט.

^ח ברמב"ן כי תצא (כה, יז) : זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךְ. כבר הזכרתי (רמב"ן שם כה, ט) המדרש שדרשו בו בספרא (תו"כ בחקתי פרשה א, ג), יכול בלבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיו. וכן בספרי (תצא, אות קסו), זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךְ, בפה, לא תשכח בלב. ◦ ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה, אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בציבור, ונמצאנו למדין מן התורה [הא דנתן] בשניה זכור (מגילה כט), ויהיה סמך למקרא מגילה מן התורה. ◦ והנכון בעיני, שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו, לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכן נצטוונו למחות את שמו. וכן במעשה מרים נצטוונו להודיעו לבנינו, ולספר בו לדורות. ואע"פ שהיה ראוי גם להסתירו, שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו, כדי שתהא אזהרת לשון הרע שוקמה בפיהם, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות, ובני אדם ששלם בו תמיד, כמו שאמרו (בבא בתרא קסה.) והכל באבך לשון הרע. [ונכדברי הרמב"ן כן מבואר גם ברמב"ם (מלכים ה, ה)].

במצות זכור את אשר עשה לך עמלק, שאין לזה זמן קבוע ואופן קבוע, ונמצא שאין החיוב לקרות הפרשה בספר תורה דייקא.

אָבער על כל פנים ס'איז אזוי ווי 'די' זכירה [של מעשה מרים], אזוי האָט די תורה הקדושה אָנגעזאָגט מ'זאָל געדענקען [את אשר עשה עמלק].
אזוי זעט אויס אין רמב"ן, אז די גאַנצע קריאה איז נישט [חיוב] מן התורה.

ח

מה שצריך עוד בירור לדברי הרמב"ן

ג) נאָר איין זאך איז שווער צו פארשטיין לויטן רמב"ן, די גמרא זאָגט דאָך, יכול, איך העט געוואָלט מיינען בלב, כשהוא אומר לא תשכח [הרי] זכירה בלב אָמור, ומה אני מקיים זכור, איז בפה. אַז זכור איז בפה.
שטייט דאָך ארויס בפרוש, ס'איז דאָ אַן איבעריגער זכור.

ט

- אַן עקסטערע זאך [איז וואָס] מ'פרעגט אויף דעם אויך, אפשר איז עס [זכור ולא תשכח] אויף אַן עשה מיט אַ לאַ תעשה. -

ט בגמרא מגילה (יח.): קראה על פה לא יצא וכו'. מנל, אמר רבא אתיא זכירה וזכרה, כתיב הכא (ספרי ט, כח) וְהַיּוֹמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים, וכתיב התם (בשלח יז, יד) כְּתֹב זאת זָכְרוֹן בְּסֵפֶר, מה להלן בְּסֵפֶר אף כאן בְּסֵפֶר. וּמֵאִי דהאי זכירה 'קריאה' היא, דלמא 'עיון' בעלמא. לא סלקא דעתך, דתנאי (בספרי שם תצא) זָכְרוּ [את אשר עשה לך עמלק], יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח, הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זָכְרוּ, בפה.

במנחת חינוך (מצות תרג): והנה המצוה לזכור בפה, כמבואר בספרי, ומובא בש"ס דילן במגילה וכו'. וכמדומה לי שראיתי בספר דרך פקודיך (לפנינו לא נמצא שם, ואולי ראה כן בראש דוד או ראש יוסף דלהלן), שהקשה מנלן זה, דאפשר הוא בלב, אך דהוא עשה ולא תעשה. והאמת כן הוא דעובר בעשה ולא תעשה אם שוכח, כמו שכתב הרב המחבר (בספר החינוך שם), ואין הספר בירי, וצריך עיון כעת.

ובראש דוד להחיד"א (פרשת תצוה): ואמינא מילתא לבר מארחין, במה שאמרו פרק ב' דמגילה זכור אשר עשה לך עמלק, יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת לב אמור, מה תלמוד לומר זכור, בפה. למדנו מזה דאי לא הוה כתיב לא תשכח, הוה אמינא דזכור בלב, ומאחר שכן הדבר קשה גבי זכור את יום השבת, דלא כתיב לא תשכח, ואפילו הכי זכור הוא בפה. והיינו דקאמר (בפרקי דרבי אליעזר פוק מד) כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, זכור דשבת וזכור דעמלק, כלומר דזכור דעמלק מלמדנו דזכור בלב, דהרי אצטריך לא תשכח כדי לפרשו בפה, וזכור דשבת בפשיטות אנו מפרשים בפה. ותרין יתיב, אך בחלקן"ת ישית למו, דאינו דומה שותה כוס קונדיטון לשותה כוס של חומץ, והכא מעניניה דקרא, דזכור דשבת דאינו בא לצוות שום פועל, משמע שפיר זכור בפה, דאין כאן מעשה לקדשו אלא בפה. אבל גבי עמלק דיש שם מעשה, למחותו, הוה אמינא זכור בלב, ולהכי אצטריך לא תשכח, ומדאמר סתם לא תשכח, שמענין דסתם שכחה בלב, וממילא משמע דיש עשה ולא תעשה במצוה זכור דעמלק להשמידו ולאבדו, וכיון דאיכא מעשה רב, יש סלקא דעתין לפרש זכור בלב, ולהכי אצטריך לא תשכח. ובהא אשכחנא פתרי למאי דקשיתיה לגדול הדור הרב מהר"ח אבואלעפאי, בספר עץ החיים פרשת בשלח, אהך דפרק ב' דמגילה דקאמר יכול בלב, דהא תנן (ברכות יב:) מזכירין יציאת מצרים, והתם כתיב לָמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, והיינו בפה. ותו, דקאמר לא תשכח הרי שכחת הלב, דאימא דתרווייהו בפה, וזכור הוה עשה, לא תשכח לא תעשה, וכך מנאם הרמב"ם לעשה ולא תעשה. והרב ז"ל תירץ דהוה ליה למימר לא תשכח 'מלזכור', ומדאמר סתם לא תשכח, שמענין דסתם שכחה בלב, ואימא דגם 'לא תשכח' בפה, ואין צורך זו, ולקושיא אחרת תירץ דרך דרש עיי"ש, ומלבד דתירוצו דחוק, דאימא דגם 'לא תשכח' בפה, ואין צורך לפרש 'מלזכור', דעל 'זכור' דסמך ליה קאתי, והוא עשה ולא תעשה, עוד בה, דגם לשיטת הרב ז"ל תירץ זה צורך לפי סגנון הקושיא דנקט, ואעיקרא בזה הסגנון דנקט דאימא שניהם 'בפה', לא קשיא מידי, דכיון דהסברא מבחוץ דזכור הוה בלב, ולפי זה באיזה כח אפיק ליה מפשטיה דהוי בלב, אי משום לא תשכח דהוי בלב, הוא לא תעשה, וזכור עשה, ותרווייהו באובנתא 'דלכא' תלו, רק דהך עשה והך לא תעשה. ומאי קאמר הרי שכחת לב אמור ומה תלמוד לומר זכור, מאי קושיא, אצטריך לעשה, ואיברא דלפום ריהטא הוי דוקיא מעליא בש"ס. ויראה דהש"ס סבר, דלא דמי זכירה זו לזכירת יציאת מצרים מטעמא דאמון, דהכא מעניניה דקרא, דהתם בזכירת מצרים כל הימים אף לילול, דכתיב למען תזכר את ימי חייך, כיון דליכא שום מעשה,

אָבער על כל פנים אַזוי איז דאָך אַ מאמר חכמינו ז"ל [בגמרא וספרי] אַז זְכוּר איז בְּפֶה, קען דאָך עס נישט זיין אינגאנצן [על שלילת השכחה מלב בלבד], איז אין דעם זְכוּר על כל פנים איז דאָ אַ חֵיוֹב בְּפֶה [דוקא, וכמבואר גם בדברי הרמב"ן עצמו, ואם כן אכתיו מוז מען וויסן 'ווען' דער חֵיוֹב איז.

יא

מה שצריך עוד בירור לדברי ספר החינוך

נאָר דעם וואָס דער חינוך זאָגט אַליין, איז אויך נישט מְבוּרָר.

[דמה שכתב שהוא] לויט ווי מ'ליינט די תּוֹרָה [בשנה אחת או שתי שנים, אינו מובן] וואָס פֶּאָר אַ שייכות האָט דאָס מיט דעם [עם מנהג הקריאה שבסדר כל התורה. והרי] אַז די תורה הקדושה האָט געזאָגט זְכוּר, נו אַז מ'ליינט איין מאָל אין דריי יאָר [כבר סגי עבור זה לצאת ידי חובת המצוה רק אחת לג' שנים].

יב

שיטת מהר"ם שיק דהמצוה הוא פעם אחת ב"ב חודש – ומה שקשה על זה

לכאורה אין דעם ענין, דער מהר"ם שיק^א זאָגט עפעס [אַז] ס'איז אַ טֵבַע אַז ס'איז דאָ 'שְׁכָחָה' אין י"ב חוֹדֶשׁ. [ולדבריו המצוה הוא לזכור בפה פעם אחת 'בשנה'].

– הגם [שהביא ראה מדברי הגמרא אַז] ס'איז טאַקע געוואָרן נגזר על המת שישתכח ב"ב חודש^ב, [אמנם] דאָס איז דאָך אַ גִּיזְרָה [על המת דוקא, שישתכח מן הלב, אבל בעלמא לא מצינו דשיעור שכחה היא י"ב חודש]. און [כמו כן מה שהביא ראה] פֿון אַבִּידָה [שאמרו גם כן דמשתכח ב"ב חודש]^ג, איז עס אויך נישט גלייך צו דעם^ד.

און ער ברענגט אַז מ'האָט געפרעגט דעם חתם סופר, איי וואָס טוט מען אין אַן עיבור יאָר, איז [דאָך] מער ווי י"ב חודש. האָט ער געזאָגט, אַז ער האָט אינזיין [צו] יוֹצֵא זיין אין פרשת כי תצא [כשקורין אז פרשת זכור בהסדרה].

מסתברא דהזכירה הוא בפה, וגם כליל התקדש חג נאמר בפירוש והגדת לִבְנֵיךָ לאמר בעבור זה וכו', ובשאר ימים נחתנין דרגא, למעבד זכירה בעלמא בפה. אבל הכא דהזכירה למחות שמו, הוה סלקא דעתין דהוי בלב, והשתא דכתיב לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, כלומר דאשכחן בהא רבותא, דאיכא עשה ולא תעשה, טפי מיציאת מצרים דליכא לא תעשה, ומדאיתא להך טופיינא הכא, מסתברא דהא דכתיב זכור הוא בפה, ולא גרע מיציאת מצרים, דהא העדיפו הכתוב בעשה ולא תעשה, ולא יגרע לזכור בלב, באופן כי אדרבא במונח דאיכא הכא עשה ולא תעשה, היא הנותנת שיהיה זכור בפה. [ועיי"ש עוד תירוצים בזה ואכמ"ל].

וכן הקשה הפרמ"ג בראש יוסף [מגילה יח. ד"ה גמ' אחיא] וז"ל: גם איני יודע הא לא תשכח לאו הואך וזכור מצות עשה, וצריכי תרווייהו, ואימא אכתי עיין במחשבה, לא בפה.

^א במהר"ם שיק על תרי"ג מצות [מצוה תרה, שלא לשכוח מעשה עמלק]: והנה מצוה זו אנו מחוייבין לקרות בציבור פעם אחת בשנה. והטעם [כן] אמרינן בפרק אלו מציאות [בבא מציעא כד: וכתב]. דאבידה משתכחת ב"ב חודש, וכן על המת נגזר גזירה שבתוך י"ב חודש ישתכח [עי' פסחים נד: וברכות נח:], וכאן צותה לנו התורה ה' שלא תשכח, ובודאי צריכים לזכור פעם אחת בכל שנה ושנה. ○ ופעם אחת שאל הרב מו"ה משה מעיר חדש שאחר כך נסע לארץ הקודש [מפי חתם סופר], שבשנת העיבור יהיה יותר מ"ב חודש, והשיב מרן זצ"ל בעל חתם סופר, שהוא באמת מתכוין לצאת בפרשת תצא, על תנאי. וכך ראוי לנו לעשות.

^ב בגמרא ברכות [נח:]: אמר רב, אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש, שנאמר נִשְׁכַּחְתִּי כִּמְת מִלֵּב הֵייתִי 'פְּכָלִי אֶבֶד'. [ופירוש: 'פְּכָלִי אֶבֶד'.] וסתם כלי לאחר שנים עשר חדש משתכח מן הלב, דיאוש בעלים לאחר שנים עשר חדש, בפרק אלו מציאות [בבא מציעא כח:]. מי שמצא כלי או שום מציאה חייב להכריז שלש רגלים, ואם נמצא אחר הסוכות צריך להמתין ולהכריז בפסח ובעצרת ובחג, דהיינו שנים עשר חדש, ושוב אין צריך להכריז.

^ג בגמ' בבא מציעא [כח:]. מובא דחייב להכריז אבידה שלש רגלים, ועיי"ש [כד:]. שנוכר שיעור תריסר ירחי שתא. ^ד ועיין בזה באורך בדברי רבינו בס"ד זכור תשי"ד [לשון קדשו קונטרס רלב, אות ל-מג], מה דשקיל וטרי שם טובא על דברי מהר"ם שיק אלו. ובכללם גם דיחוי הראיות שהביא מענין אבידה ומת, עיי"ש באורך.

יג

אָבער אין די פוסקים געפינט מען דאָך פון דעם נישט [לכוון לצאת בפרשת כי תצא. אין] סְתִמּוּת הַפּוֹסְקִים געפינט מען עס [קיום המצוה דאורייתא] נאָר אויף פרשת זכור [בשבת שלפני פורים], און ס'איז נישט קיין שום חיוב [נזכר בדבריהם לכוון לצאת] אין פרשת כי תצא. [און] ס'שטייט נישט אין ערגעץ [גם לענין בדיעבד] אַז אין פרשת כי תצא האָט מען יוצא געווען [אז] מ'זאל נישט דאַרפן זאָגן פרשת זכור^ט.

יד

מקור החיוב לקרות בתורה בפרשת זכור – מהפסוק נזכרים ונעשים ושהחיוב הוא או מדברי קבלה [שהוא כדברי תורה], או אפילו מהלכה למשה מסיני [שהוא דאורייתא] [נאָר] איך האָב שוין אַמאָל געזאָגט^ט, מיר דאַכט זיך, אַז דער אָמַת איז טאַקע, און אַזוי איז מבואר אין חינוך^ה, אַז מ'קען נישט זאָגן [מצד הפסוק 'זכור' שבתורה, אַז] דער חיוב איז יעדעס 'יאָר'.
נאָר וואָס דען, [מה שהחיוב לקרות בשבת שלפני פורים] דאָס שטאַמט פון די גמרא^ה, [וואָס] די גמרא זאָגט^ה [דילפינן מהפסוק] וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים' (אסתר ט, כח), [אז] זְכִירָה [איז] קוּדֶשׁ לַעֲשִׂיהָ^ט.

טו

על כל פנים איז עס אַן עֲשֵׂה, מְדַבְּרֵי קְבִלָּה^ה איז דאָך עס זיכער אַן עֲשֵׂה, [אז] ס'מוז זיין זְכִירָה סְמוּךְ [לעשייה], ס'ברויך צו זיין אַלעמאַל פאַר פּוּרִים, און דעמאָלטס איז עס נישט גיווענדט אינעם 'זמן' [של י"ב חודש או יותר מזה].

טז

און אפשר איז עס טאַקע מדאורייתא, [אף שנזכר זאת רק בדברי קבלה. וכענין] אַזוי ווי די גמרא זאָגט^{כא}, עַד דָּאֵתִי יִחְזַקֵּאל מֵאֵן אֲמִרְיָנְהוּ, אֶלָּא גְמָרָא גְמִירָה, וְהָדָר אֲמָרָה יִחְזַקֵּאל מְקָרָאִי.

^{טו} ולפלא לציין מה שכתב בשו"ת חתם סופר (אה"ע ח"א, סימן קיט) דאף לשיטתו דמצות זכור תלוי בשיעור שכחה, דמכל מקום אין חילוק בזה בשנת העיבור. וז"ל שם: ונ"ל מזה מה שאנו קורין פרשת זכור פעם אחת בשנה, ולרוב הפוסקים הוא דאורייתא או סמך מן התורה דכתיב לא תשכח, ושיעור שכחה היא שנה, ואם כן במערכא דמסקו לאורייתא בתלתא [שנין] נמצא שנה האמצעית אין בו לא פרשת עמלק בבשלח ולא פרשת עמלק שבכי תצא רק מה שקורין פרשת זכור, ונמצא אם הוא שנה מעוברת עוברים על לא תשכח, אלא על כרחך ילפינן מערי חומה [דשם שנת העיבור בכלל (עי' רמב"ם שמיטה ויובל יב, ה)] שכן הוא שיעור שכחה. ולענין חקירתו של שבות יעקב (ח"ב, קכה) וכי בשנה פשוטה ישכח אחר י"ב חודש ובשנה מעוברת בעינן י"ג חדשים, אם מחייבים אנחנו לדרוש טעמא דקרא, נאמר כמ"ש הראשונים הפשטנים דבשנה יש חיקף של כל הימים ימי שמחה וימי צומות ושאר ענינים שיש לכל יום ביומו שמעוררו לזכור ענין, ואם עבר שנה בהיקף כל זמנים כבר הוציא מדעתו, ואם כן כיון שלא כלל המועדים ושינוי הזמנים עד י"ג חדשים אינו מוציא מלב, על דרך משל אם חלטה לו י"ב חודש דיו"ח אדר שני, מכל מקום כשיגיע פורים הראשון יזכור ויתעצב וכדומה, וכן בכל ענין, ולא קשה מידי קושית שבו". ואולי יש טעם אחר. ומסתין דמוכח מספר אורייתא דמשה.

^{טז} בס"ג זכור תשי"ד הנוכח (לשון קדשו שם, אות מד-טו), עיי"ש כל הענין באורך. ועיין בזה גם בס"ג זכור תשי"ח. ו' וכמבואר כן במגן אברהם (סימן תרפא), ובדברי חמודות על הרא"ש (ברכות שם), ועוד.

^ה בגמרא מגילה (ל): איתמר, פורים שחל להיות בערב שבת, רב אמר מקדימין פרשת זכור, ושמואל אמר מאחרין. רב אמר מקדימין, כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה. ושמואל אמר מאחרין, אמר לך כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר, עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין.

^ט עשייה היינו עשיית הידו"ט פורים. וזכירה הוא קריאת זכור [או קריאת המגילה לענין שאר דרושים בגמרא, ולאותן דרושים עשייה היינו שאר מצות היום], וכמבואר לעיל שם בגמרא מגילה (כ: יז. יח.).

^ב פירוש: דברי נביאים וכתובים.

^{כא} בגמרא תענית (יז): [לענין שפירעו ראש לא יכנסו למקדש, כמו שתוי יין]: אמר ליה רבינא לרב אשי הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה, אמר ליה וליטעמך הא דאמר רב חסדא דבבליה מתורת משה לא למדנו ומדברי קבלה

די אלע זאכן וואָס זענען מִדְּבָרֵי קִבְלָה, איז דאָך געווען [אויך פון] קוֹדֶם [אזוי] די הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִיכּ.

יז

און אפשר גאָר [כבר ידעו בימי משה גם מהנס פורים], ווי די גמרא זאָגט^{כז} גלוי וידוע [לפני מי שאמר והיה העולם] שעתיד הָמָן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הִקְדִּים הכתוב שקליהם לשקליו, - ס'שטייט נישט [אַ] דער 'פסוק' [הקדים], נאָר די גמרא מיינט [צו זאָגן] הִקְדִּים 'הכתוב', - [ומסיים הגמרא] והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים.

יח

- [והנה מה שאמר] באחד באדר איז רעכט [שאז] משמיעין [על השקלים, אמנם מה שאמר 'הקדים' שקליהם לשקליו, לכאורה הלא גזירת הָמָן] דעס איז דאָך שוין געווען דערנאָכדעם [אחר החורבן, ולא היו נותנין שקלים], איז דאָך עס נישט געווען [בימי הָמָן, דער] 'הקדים'.
נאָר אפשר איז מען מִקְדִּים [הנתינה שבזמן המשכן ומקדש] פֿאַרן זָמָן, [כדי] מ'זאָל מְעוֹרֵר זיין [את זכות הקדום, כשיגע זמן הגזירה]^{כד}.

יט

[אבל עכ"פ] ווען איז דאָס געווען דער 'הִקְדִּים', דער הקדים 'הכתוב', [הלא זה כבר היה בימי משה], זעט מען אַז דער פֿסוק האָט שוין [בסיני] געזאָגט די פרשה פון שְׁקָלִים, די מצוה פון שְׁקָלִים, ווייל דעס וועט זיין אַ הִצְלָה [בעתיד] פון די גְזִירָה פון הָמָן?.

כ

אזוי קען זיין, [אַ] ס'איז שוין געווען פון פריער איז מְקוּבָּל געווען די מְצוּה פון זְכוֹר, ס'איז דאָך פון תְּקַנַּת מִשְׁה געווען די קְרִיאָה בַּתּוֹרָה^{כה} [בכל השנה], און דאָס איז

למדנו, כָּל כֵּן נִכְר עוֹלָם לֵב וְעוֹלָם בְּשׁוֹר לֹא יִבְּאוּ אֶל מִקְדָּשִׁי (יחזקאל מד, ט), הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה. אלא גמרא גמיר לה [בקבלה מסיני], ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. הכא נמי, גמרא גמיר לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. - [וכעין זה איתא עוד בכמה מקומות בגמרא].

^{כב} ועיין בזה באורך בהשגות הרמב"ן על ספר המצות (שורש השני), ועי"ש שכתב כן לענין מקרא מגילה. ועיין זה גם בטורי אבן [מגילה ד. ה.]. ובהגהות הברוך טעם שם (ה.י.), ואכמ"ל.

^{כג} בגמרא מגילה (יג.): אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד הָמָן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך 'הקדים' שקליהם לשקליו, והיינו דתנן (שקלים פ"א, מ"א) באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים [פירש"י: בית דין מכריזין שיביאו שקלים למקדש. ועל הכלאים שגדלו הזרעים קצת, וניצן ניכר, ועוקרין אותן משרותיהן בכל כורזת בית דין].

^{כד} ועיין עוד כן ענין זה באורך בס"ג שקלים תשי"ד [לשון קדשו קונטרס רל].

^{כה} כמבואר בגמרא בבא קמא (פב.): עשרה תקנות תיקן עזרא, שקורין במנחה בשבת, וקורין בשני ובחמישי וכו'. שיהו קוראין במנחה בשבת, משום יושבי קרנות [פירש"י: יושבי חניות, כל ימות החול עוסקין בסחורה, ואין קורין בשני ובחמישי, תקון בגימטריא קריאה יתירה]. ושיהו קוראין בשני ובחמישי עזרא תיקן, והא מעיקרא הוה מיתקנא, דתניא וְיָלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא יִצְאוּ מִיָּם (בשלח טו, כב), דורשי רשומות [מקראות] אמרו אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעי נה, א) הוּי כָל צִמָּא לְכוּ לַמַּיִם, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם [פ"י בימי משה] ותיקנו להם שיהו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי, ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה. מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי, כנגד כהנים לויים וישראלים, אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי, כנגד עשרה בטלנין [בני אדם כשרים בטלן ממלאכתו לעסוק בצבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים משל צבור (ע"י בגמרא מגילה ג: א.)]. ובירושלמי איתא (מגילה דף כו.): משה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חודשים ובחולו של מועד, שנאמר (פינחס כג, מד) וְיִדְבֹר מִשְׁה אֶת מִצְוֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה.

ו"ל הרמב"ם (תפילה יב, א): משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת, ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישוה שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא תיקן שיהו קורין כן במנחה בכל שבת, משום יושבי קרנות. וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים.

געווען מקובל גאר א הלכה למשה מסיני אז מ'זאל זאגן פרשת זכור [בשבת שניה של חודש אדר]. ווייל ס'איז געווען גלוי, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם 'שעתידי' המן ער זאל מאכן גזרות, און מ'וועט מבטל זיין [די גזירה, בזכות השקלים וזכור].

כא

איבערהויפט [לויט ווי] אין ירושלמי¹² שטייט דאך ארויס, אז מ'האט געגעבן די גאנצע מגילה האט מען געגעבן מסיני. ס'איז געווען נמסר [בסוד] ליחידי הדור, יחידי סגולה¹³, איז שוין געווען די גאנצע מגילה. [וממילא] איז 'שוין' געווען [נוהג] דער 'נזכרים ונעשים'.

זעט אויס אז דאס איז דער מקור [לחיוב הקריאה זכור בשבת שלפני פורים].

ועיין במגן אברהם (אורח ר"ס קלה): איתא ברי"ף פרק ד' דמגילה (דף יג.), ירושלמי (מובא לעיל) משה תיקן לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות ובי"ט ובר"ח ובהח"מ ועזרא תיקן שיהיו קורין ג' בב' וה' ובמנחה עכ"ל. וצריך עיון, דאיתא במרובה (בבא קמא שס) שהלכו ישראל ג' ימים בלא תורה בימי משה, עמדו הנביאים שביניהם ותקנו שיהיו קורין בב' וה' ובשבת, ועזרא תיקן במנחה. ◦ והתוספות ריש פרק ב' דברכות (יג. ד"ה בלשון) כתבו גם כן שעזרא תיקן קריאת התורה, והקשה הב"ח עליהם בסימן תרפ"ה מההיא דמרובה וכו'. ◦ ואפשר לומר דהתוספות לא נתחו לדקדק בזה, ועיקר קושיתם כיון דתקנת נביאים היה, אם כן לא שייך לומר דקרא 'והיה' אתא להורות על כך. ◦ והא דכתב הרי"ף שעזרא תיקן בב' וה', היינו מגין הקרואים, כדאיתא בגמרא (ב"ק שס), ואם כן 'משה' תיקן מגין הקרואים בשבת וי"ט ור"ח וחול המועד. וכן משמע ברמב"ם פרק י"ב מתפלה (והובא לעיל), ובסמ"ק סימן קמ"ט.

¹² בירושלמי מגילה (דף ז.): רב ר' חנינה ר' יונתן ובר קפרא ור' יהושע בן לוי אמרו, המגילה הזאת נאמרה למשה מסיני, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. [ועיין זה גם ברות רבה ד, ה].

¹³ וכמבואר בישמח משה פרשת תרומה (ד"ה עוד ביאור על המדרש, אות ה): דהנה הבעל הלכות גדולות מונה מצות קריאת המגילה בתוך שאר המצות שניתנו למשה מסיני, והנה הרמב"ם בספר המצות (שורש הראשון) השיג על הבעל הלכות גדולות בזה, דאין יתכן קריאתה להתן בסיני, הלא כל ענין מעשה אחרשוש והמן לא היה רק אחר החורבן בית ראשון אשר מזה נמשך קריאת המגילה, ובזמן נתינת התורה במעמד הנבחר עוד לא נעשה ולא נשמע מהנה הלזה. והנה הרמב"ן ז"ל (על סה"מ"ז שס) תירץ דברי הבעל הלכות גדולות, והביא ראיה מהגמרא מגילה (י.) מה דדרשו על הפסוק (שכלה יו יד) כתב זאת זכרון פספר, כתב זאת מה שכתוב כאן ובמנחה תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים, בפספר מה שכתוב במגילה, עד כאן. הרי חזינו דקריאת המגילה ניתנה למשה, והקפדה עוד להביא ראיות מהירושלמי, עיין שם בספר המצות שלו. ◦ ובזה פירש היפה מראה (על הירושלמי) סיפא דקרא ושים באגני יהושע, דקשה הלשון ושים באגני, דמורה שילחש לו באזניו דרך סוד נסתר מהמון, והלא כל התורה שבכתב ושבעל פה למד משה עם כל ישראל. אבל הענין הוא, דבאמת דבימי מרדכי ואסתר היו צריכים לתשובה גדולה, וכמאמר רז"ל (מגילה יב.) מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה, וכאשר באמת עשו כל ישראל שבויר הדוא תשובה שלימה, ותיקנו מה שפגמו. והנה אם היה נגלה ונתפרסם מוקדם בפילת דער הצורר ותשועתם וכל המעשה מראש ועד סוף, בודאי מורא לא היה עולה על ראשם מגזירת המן, וממילא לא היה סיבה המביאם לעשות תשובה. לזה נסתר מהמון מצות קריאת המגילה בשעת מתן תורה, ולא נמסר רק למשה לבדו, והוא מסרה ליהושע, וכן כל ראש הדור מסר זה בדרך סוד לראש הדור שלאחריו, עד מרדכי. והיינו כתב זאת וגו' בפספר מה שכתוב במגילה, ושים באגני יהושע, באזני דייקא, והבן עד כאן. ובזה פירשתי הפסוק ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וגו', דהנה מרדכי אשר הוא היה אז ראש הדור, ולו נמסר מהיחידי סגולה שקדמוהו כל הענין הגזירה וגם ההצלה, באמת לא פחד ולא היה ירא מגזירת המן, ומה שהרעיש כל כך לא היה רק לנגד ההמון עם, כדי שיעשו תשובה בלב שלם, והיינו ויקרא מרדכי וגו' ויצא 'בתוך העיר' ויצעק וגו', דהיינו בפני ההמון, אבל הוא בעצמותו ידע שפיר כנ"ל.

ובישמח משה על נ"ך (אסתר ד, א): ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. על פי המבואר בירושלמי מסכת מגילה דהמגילה הזאת נאמרה למשה כו'. ועיין ביפה מראה שכתב דנמסר רק ליחידי סגולה, ולא הגיע הדבר לאוזן מרדכי ואסתר. ועיין בעיר בנימין על הירושלמי דמסכת מגילה, מה שכתב על הפסוק ושים באגני יהושע כו' (ותוכן דבריו, דאם היה בנגלה לא היו ישראל משמים על לב לעשות תשובה, כי היו בטוחים על דבר ה' שימחה את זכר עמלק), כי נכון הוא. ◦ ולי נראה דהיה המצוה רק למסור ליחיד ראש הדור, וכן דור אחר דור היה רק יחיד שידע מזה, ומרדכי היה ידע באותו דור, והרמז מרדכי הוא [אותיות] דכר מ"י, ראשי תיבות מ'סירת יהושע. לכך שתק בלקיחת אסתר, וצוה עליה אשל לא תגיד, ואסתר לא ידעה, רק את מאמר מרדכי אסתר עשה, כי ידעה כי ראוי לסמוך עליו. רק שמרדכי לא גילה הדבר, כדי שיעשו תשובה. ◦ והיינו ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ויצא 'בתוך העיר' ויצעק, כדי להחזירם בתשובה, אבל לא בביתו בצנעה, והבן.

כב

ביאור 'חיוב' המצוה לדברי הרמב"ן

ושמתאים גם לדברי שאר ראשונים שבקריאת זכור 'מקיים' מצוה דאורייתא

און דערנאכדעם דעס ווידעראום, דעס וואָס דער רמב"ן זאָגט.

לויט דעם קאָן זיין [אז] דאָס איז אַלעס אַמַת, [און] ס'איז נישט קיין סְתִירָה.

כג

וואָרן ס'קען זיין גאָר, אַז מן התורה איז עס טאַקע נאָר אַ חִיּוּב (להזכירו באופן כללי,

בכדי) מ'זאָל נישט 'פאַרגעסן', אזוי ווי דער רמב"ן זאָגט.

נאָר [צריכין גען] די זְכִירָה [בפה דייקא], ווי די גמרא^{כח} זאָגט [דבכדי] אז באמת צום

זְכִירון, אַז מ'זאָל געדענקען, איז בעסער אַרויסצוזאָגן בְּפֶה, [ווייל] דעס וואָס מ'זאָגט

[בְּפֶה, הוא מתקיים יותר בלב, וכמו שדרשו] פִּי חַיִּים הֵם 'לְמַצְאֵיהֶם' (משלי ד, כב), לְמִי שְׁמוּצִיָּאם

בְּפֶה. אַז נישט פאַרגעסט מען.

[והזכירה בפה] דאָס איז מְסוּגָל צום זְכִירון, איבערדעם איז טאַקע די קְרִיאָה בְּפֶה איז

מְסוּגָל צום זְכִירון, אַז מ'זאָל נישט פאַרגעסן.

כד

איבערדעם איז דאָס טאַקע איינס. דער עיקר מְצוּה איז מ'זאָל נישט פאַרגעסן

[בלב], נאָר די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה האָט מַחִיב געווען מ'זאָל זאָגן בְּפֶה, 'פְּדִי' מ'זאָל נישט

פאַרגעסן.

[ולפי זה לעולם] איז דאָס אויך נישט תְּלוּי פונקט אין [א] זְמַן. נאָר ווען ס'העט נישט

געווען קיין מְצוּה [אז] מ'זאָל זאָגן [באיזה זמן קבוע], העט מען עס קיינמאָל נישט

געזאָגט [בפה], העט מען ממילא געקומען לִידֵי שְׁכָחָה [גם בלב].

איבערדעם איז דאָ אַן עקסטערע צוויי [לקרותו בתורה בזמן קבוע בשבת שלפני פורים, רק

שזה נמסר למשה מסיני, עד דאתא אסתר וסמכה לה אקרא. או שהוא מדברי קבלה לחוד].

אפשר איז דאָס טאַקע הָא בְּהָא תְּלִיא [שעל ידי הקריאה בזמן הקבוע של החיוב מדברי

קבלה, נמצא שמתקיים בזה גם המצוה דאורייתא, שעל ידי זה נזכרין בו ואינו נשכח מן הלב, שזהו

המצוה דאורייתא, וכמבואר ברמב"ן. ולדרכינו יש לומר שגם שאר הראשונים סוברים כך].

כה

אופן שני בביאור המצוה לדברי הרמב"ן, ושמתאים גם לדברי שאר ראשונים

אָדער אפשר גאָר, ווייל ס'איז פאַרהאַנגען [שיעור 'חיוב' המצוה לכל הפחות, וגם הוספת

'קיום' המצוה, כשמוסיף בה אף שלא 'בחיוב'].

ווייל לעולם, דער אַמַת לעולם איז דאָך דאָס, - ווי דער תניא איז מְאָרִיף^{כט}, - אין

מְצוֹת תְּלִמּוּד תּוֹרָה איז דאָך דאָ צוויי מְצוֹת.

^{כח} בגמרא עירובין (נג: נד:): ברוריה אשכחתינה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחשיה, בטשה ביה, אמרה ליה

לא כך כתוב (שמואל ב' כג, ה) צְרוּכָה כָּל וְשִׁמּוּרָה, אַם עֲרוּכָה בִּרְמ"ח אַבְרִים שֶׁלךְ, מִשְׁתַּמְרֵת, וְאִם לֹא אֵינָה

מִשְׁתַּמְרֵת. תַּנּוּ, תְּלִמִּיד אֶחָד הָיָה לִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהָיָה שׁוֹנֵה בִּלְחָשׁ, לֵאחֹר שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים שֶׁכַּח תְּלִמּוּדוֹ וְכוּ'. אָמַר

לִיה שְׁמוּאֵל לִרְבִּי יְהוּדָה, שִׁינְאָ, פֶּתַח פּוֹמִיף קָרִי, פֶּתַח פּוֹמִיף תְּנִי, כִּי הֵיכִי דִתְתַקִּימִי בִּיךְ, וְתוֹרִיךְ תִּי. שְׁנֵאמַר

(משלי ד, כב) פִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם וְלִכָּל בִּשְׁרוֹ מִרְפָּא. אֵל תִּקְרִי לְמַצְאֵיהֶם אֵלָּא לְמוֹצִיאֵיהֶם בְּפֶה. נוֹכַח נִפְסָק

בשלהן ערוך (י"ד רמז, כב)].

^{כט} בשו"ע התניא (י"ד הלכות תלמוד תורה, פרק ב סעיף א): מי שלא לימדו אביו תורה, חייב ללמד את עצמו כשיכיר,

שנאמר וְלִמְדָתָם אִתָּם וְשִׁמְרָתָם לְעִשְׂתָּם, זו מצות עשה של תלמוד תורה על כל אדם לעצמו, ללמוד כל התורה

שבכתב, ושבעל פה כולה, כמו שנתבאר למעלה (פרק א, סעיף ד) שנאמר (דברים ח, א) כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְךָ

הֵינִי תִשְׁמְרוּן לְעִשׂוֹת וְגו'. [נעניין שם עוד באור].

ס'איז דאָ אַ מַצוֹה וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה (יהושע א, ח), דאָרף מען 'עפעס' לערנען, אַ פֿרָשָׁה, [און] מ'איז יוצא [בשעת הדחק] מיט אַ פֿרָשָׁה פון קריאת שְׁמַע'.
אַבער עקסטער איז אַ מַצוֹה מן התורה יְדִיעַת התורה^א, וְלִמְדָתָם אֹתָם וְשִׁמְרָתָם לַעֲשׂוֹתָם (ואתחנן ה, א). אז מ'וועט נישט וויסן די תורה הקדושה, וועט מען דאך קיינמאל נישט, וועט מען נישט קענען מַקְיִם זיין מַצְוָתוֹ יתברך שמו, וועט מען נישט וויסן.

ועוד שם (פרק ג סעיף ג-ד): מי שנשאו לכו לקיים מצוה זו כראוי, יעשה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו בלבד, ויסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו, כמו שאמרו חכמים (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' וחי צער תחיה ובתורה אתה עמל וכו'. וכל זה בת"ח שלמד, או שדעתו יפה ומצליח בתלמודו ויכול להיות ת"ח, ללמוד כל התורה שבע"פ מהתלמוד והפוסקים, כמו הרא"ש ובית יוסף. אבל מי שלא הגיע למדה זו שיכול ללמוד טעמי ההלכות ומקורן ואפי' בלימוד המביא לכוון, רק הלכות פסוקות לכוון, אף אם יעשה תורתו קבע, מחמת קוצר דעתו וכו', אינו חייב לחיות חיי צער ולעשות מלאכתו עראי כדי להרבות בלימוד שאינו מבין על בוריו שהוא לימוד ההלכות בלי טעמים כמו שנתבאר למעלה, וגם עתיד לשכחו, אא"כ עושה במדת חסידות ואהבת התורה. אבל מן הדין יוצא ידי חובתו בקביעות עתים לתלמוד תורה, לקיים מה שכתוב וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה, בקביעות עתים ביום ובלילה, בכדי ללמוד ולזכור היטב, לימוד המביא לידי מעשה בלבד, שהוא חובה על הכל, דהיינו השולחן ערוך מְהֻלְכוֹת הצריכות לכל אדם לידע אותן בלי שאלת חכם, ולימוד בהגדות ומדרשים או ספרי מוסר שנבנו על מדרשי חכמים, שדבריהם תורה וקבלה ולא שכל אנושי כמו שנתבאר למעלה וכו'. ואם אירע לפעמים גודל טרדה במשא ומתן עד שלא יוכל ללמוד כל העת הקבוע לו ביום וכן בלילה, יוכל לצאת ידי חובת מצות וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה אפילו בלימוד מועט, כמו פרק אחד ביום וכן פרק אחד בלילה. ובשעת הדחק שהשגירה גדולה יותר מדאי, ואין לו פנאי אפילו פרק אחד, יוכל לצאת ידי חובתו בקריאת שמע שחרית וערבית, לקיים מצות וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה ביום שהוא שעת הדחק ואי אפשר לבקין אחד וכו'. וכן מי שהוא בעל יסורים, או שהוא זקן ומפגל שתשש כחו, ואינו יכול לעסוק תמיד בתורה, חייב לעשות לו עתים לתלמוד תורה ביום ובלילה, כפי כחו ויכולתו. ואם אינו יכול לקבוע עתים גדולים, יוכל לצאת ידי חובתו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית וכו'. [ועיין עוד שם בפרק ד, הלכה ו].

ועיין עוד כמה שהאר"י בקונטרס אחרון שם (פרק ג, אות א) והביא רבינו תוכן הענין ביוראל משה (ג, לה). וז"ל רבינו שם: והנה עיקר מצות תלמוד תורה היא לידע ההלכות על בורין. והאר"י בשו"ע התניא הלכות תלמוד תורה פרק ג' [וגם] בקונטרס אחרון (שם) באריכות, דשני מצות יש בתלמוד תורה, מצות וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה, שזה יוצא אף בקר"ש שחרית וערבית, אבל מלבד זה יש מצות 'ידיעות התורה', ללמוד עד שידע כל התורה כולה, ובוה החמירו כל כך בעון ביטול תורה, ותלמוד תורה כנגד כולם. ומצות וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה נדחית מפני מצות עשה שאי אפשר לעשותה על ידי, אחרים, ולא מצות יְדִיעַת התורה דעדיפא מיניה, יעיי"ש (בקונטרס אחרון) שהאר"י. • ומצות יְדִיעַת התורה, היא לידע כל ההלכות על בורין, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ד מה' יסוה"ת הל' י"ג שזה נקרא הוויות דאביי ורבא, לידע האסור והמותר, וכיוצא בהם משאר המצות. • והאר"ה בספר החינוך מצוה תי"ט כתב וז"ל, מצות עשה ללמוד חכמת התורה וללמדה, כלומר כיצד נעשה המצות ונשמר ממנה שמענוה קל ממנו, וְלִדְעָתָ גַם כֵּן משפטיו התורה על כיון האמת וכו' ונכפלה מצוה זו במקומות רבים, שנאמר וְלִמְדָתָם וְעֲשִׂיתָם, לְמַעַן יִלְמְדוּ וכו'. והרי שמצות תלמוד תורה הוא ללמוד באופן שיבוא לידי ידיעה הלכה למעשה שבדעת התורה הק'. • ובשלחן ערוך הלכות כבוד רבו יו"ד סי' רמ"ב סעיף ל', שכתב שם המחבר כל אלו הדברים שאמרו שצריך לכבד בהם את רבו לא אמרו אלא ברבו מובהק וכו', וכתב על זה הרמב"ם, ובימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול והחילוקים שנוהגים בהם בזה"ז, רק במי שלמדו פסק ההלכה וההוראה, והעמידו על האמת והיושר, והוא מתשובת מהרי"ק. ועיין במהרי"ק סי' קע"ז באריכות. והרי שגם בן התלמיד אינו נקרא אלא מי שלמדו דרך המביא לידי פסק הלכה, כי זו היא ידיעת התורה, ההלכה הברורה. • וא"כ אותן המבילים ימיהם בספרות כרסיות ובדויות מן הלב, באופן שא"א לבוא בדרך הלימוד הזה לידי כירור הוראה הלכה למעשה, אין זה ידיעת התורה. ועוד גרע מזה, שכשנעשים אח"כ מורי הוראות ע"פ דרכם, מחריבין העולם בהוראותיהם הבנויות על קורי עכביש כדרך לימודם, ומהפכין דברי אלקים חיים אף בדברים פשוטים וגלולים, בספרות שאין בהם ממש. וא"כ אין ספק שכל מי שלמד כמה מסכתות גמרא ותיספות וראשונים, צריך ללמוד גם שלחן ערוך עם הנושאים כלים בעיניו, לידע דרכי ההלכה. ובפרט האברכים הממשיכים בתורתם גם אחר הנושאים, בודאי מחוייבין ללמוד 'שלחן ערוך' הרבה ביגיעה, עם הנושאים כלים כנז"ל. ואך הדי' חלקי שלחן ערוך עם הנושאים כלים, המה המאירים עינים בהלכה, לא זולת, כי הלא אין לנו רשות לפסוק שום הלכה בלא השו"ע, וממילא שטרם שלמדו דברי השו"ע אין לו ידיעה מה היא הלכה למעשה, ואין זה ידיעת התורה כמו שנתבאר לעיל. [וההמשך כאן מובא להלן בסוף הערה לב].

^א כמבואר בגמרא נדרים (ח, ד) דאי בעי פטר נפשיה בקריאת שמע שחרית וערבית ונעין ביאורו במפרשים שם, ואכמ"ל. ועיין בזה בדברי רבינו בשו"ת דברי יואל (קל, ב).

^ב כמבואר בספר המצות להרמב"ם (מ"ע יא), ובספר החינוך (מצוה תי"ט)

מ'הָאָט דאָך געגעבן די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה [אז] מ'זאָל וויסן וואָס שטייט אין דעם.

כו

די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה הייסט דאָך פֿאַרדעם תּוֹרָה, אַזוי ווי ס'שטייט^{לכ}, - [און] ווי דער רמב"ן דאָכט זיך מיר טאַקע אין די הקדמה^{לכ} זאָגט ער [עס אויך], - ווייל ס'לערנט, ס'לערנט דעם אָמַת'דיגן דָּרָך, ס'איז לָשׁוֹן 'הוֹרָאָה', ס'ווייזט [את הדרך ילכו בה].

כז

לעולם מוז מען וויסן יִדְיעַת הַתּוֹרָה.

איבערדעם [אמר] ס'איז דאָך גְּדוֹל תִּלְמוּד [לפי] שְׁמִיבֵי לִידֵי מַעֲשֵׂה^{לכ}. [וגדול מאוד] וואָס מ'איז זוכה [על ידי הלימוד, שעל זה אמרו] וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנִגְד כּוֹלָם^{לכ}.

הגם לְעוֹלָם מ'איז יוֹצֵא נאָר מיט דעם [בפרשה אחת ביום].

נאָר וואָס דען, וְשִׁנְנָתָם [כתיב], שְׁיִהְיוּ דְבָרֵי תּוֹרָה מְחֻדָּדִים בְּפִיךָ^{לכ}.

אַז מ'זאָל וויסן וואָס שטייט אין די תּוֹרָה, דאָס אַליין איז דאָך אַן עֲשֵׂה.

כח

ממילא די מַצְוָה פון זְכוּר איז דאָך אַ חֵלֶק תּוֹרָה, איז מען דאָך פֿשוּט מְחוּבֵּי

[בזכירתה וידיעתה, וכמו בכל התורה].

^{לכ} בהקדמת הראשית חכמה, ומביאו רבינו ביואל משה (שם בהמשך). וז"ל רבינו שם: וכתב הראשית חכמה בהקדמה, שלכן נקרא תּוֹרָה 'לְשִׁמָּה', כי שם הַתּוֹרָה העצמי היא המעשה, שהרי היא נקרא תּוֹרָה לשון הוֹרָאָה, להורות לאדם כיצד יעשה המצות, ואם אינו עושה נמצא שם תורה בו לבטלה יעיי"ש. והרי שהתורה הזאת נקראת ככה, בשביל שיש בה הוראה, א"כ הוי לימוד ההוראה תּוֹרָה 'לְשִׁמָּה', שזה שְׁמָה של 'תּוֹרָה'. הגם שיש הרבה בחינות בענין תּוֹרָה לְשִׁמָּה כנודע, אבל גם זה אמת שהוא אחד מן התנאים [של תורה לשמה], שכשמו כן הוא, 'הוראה' והלכה למעשה. וכן הוא בגור אריה ריש בראשית: אמר ר' יצחק וכו' (רש"י בראשית א, א). אע"ג דאין סיפור אחד בתורה שלא לצורך, אפילו אַחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע (וישלה לו, כב), כדאיתא בפרק חלק (סנהדרין טז:). אחר ששם 'תורה' אינו נופל אלא על מצות התורה, שהרי לשון 'תורה' הוא לשון 'הוראה', להורות לנו המעשה אשר נעשה. ולפיכך דוקא תורת משה נקרא תּוֹרָה, מפני שבה כתובים המצות. וכן פירש הרד"ק (איכה ב, ט. ועוד) שלשון תורה הוא לשון הוראה, אם כן אין לכתוב בה רק המצות וכו', לכך מקשה (ברש"י) לא היה צריך [להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם] כו'.

^{לכ} בהקדמת הרמב"ן על התורה: משה רבינו כתב הספר הזה, עם התורה כולה, מפיו של הקב"ה. והקורב שכתב זה בהר סיני, כי שם נאמר לו (משפטים כד, יב) עֲלֶה אֵלַי הָהָרָה וְהִיָּה שָׁם, וְאָתָנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאָבֶן, וְהַתּוֹרָה, וְהַמִּצְוָה, אֲשֶׁר פָּתַכְתִּי לְהוֹרָתָם. כי לַחַת הָאָבֶן יכלול הלוחות והמכתב, כלומר עשרת הדברות. וְהַמִּצְוָה, מספר המצות כולן, עשה ולא תעשה. אם כן 'וְהַתּוֹרָה' יכלול הספורים מתחילת בראשית, כי הוא 'מוֹרָה' האנשים בְּדָרָךְ בענין האמונה.

^{לכ} כמבואר בגמרא קידושין (מ:): וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתנוה [פירש"י: שם האיש] בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם, תלמוד גדול, או מעשה גדול. נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול, נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד גדול, נענה כולם ואמרו תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה [ונמצאו שניהם בידן]. - [נענין עוד בגמרא בבא קמא (יז.) ובתוספות שם (ד"ה והאמר)].

וז"ל הרמב"ם (תלמוד תורה ג, ג-ד), והטור (י"ד סימן רמו): אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן, שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום. היה לפנינו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו. [ונכן הוא בקצרה בשלחן ערוך (שם, יח)].

^{לכ} כמבואר במשנה פאה (א, א): אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקצתן קיימת לו לעולם הבא, כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והקצת שלום בין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם. ובברייתא בגמרא קידושין (לט:): אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקצתן קיימת לו לעולם הבא, אלו הן, כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והכנסת אורחים, והבאת שלום בין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם. [ונכן הוא בהבחייתא שאומרים בכל יום בסוף ברכת התורה, ומקורו מהא דלעיל].

^{לכ} כמבואר בגמרא קידושין (ל:): תנו רבנן, וְשִׁנְנָתָם (ואתחנן ו, ז), שיהו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד וכו'. [פירש"י: יהו מחודדין בפיו. חזון עליהם, ובדוק בעומקם, שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם, אלא שתוכל לומר מיד].

נאָר וואָס דען, ס'איז פאַרהאַנדן אַמאָל [בחלקי תורה], אַז ביי דעם חלק [תורה] איז דאָ אַ טאַפּלטע מצוה. ביי דעם חלק, עקסטער וואָס ס'איז אַ חלק תורה, איז עס אַ חלק [מדינת התורה], איז עקסטערדעם איז מען מקיים די מצוה פון זכירת עמלק, האָט די תורה הקדושה געגעבן אַ מצוה נוספת [בקריאת פרשה זו].

כט

אַזוי ווי ס'איז דאָ אַסאך זאכן, וואָס מ'האָט צוגעגעבן דערצו, ס'זאָל זיין אַ מצוה נוספת.

[וכגון] אַזוי ווי דער ספר יראים זאָגט^{לו}, די שיטת הר"א ממיץ [איז, אז] כי תצא למלחמה, [כי תצא מחנה על איבך] ונשמרת מפל דבר רע [תצא כג, י], דאָס מיינט זאָגט ער, מיינט מען [שיהיה במלחמה פון] אַלע עבירות.

איי - זאָגט ער - מ'איז דאָך סיי ווי סיי מחויב [באזהרתן]. זאָגט ער ניין, מ'האָט עס געטון [ליתן אזהרה מיוחדת] כדי מ'זאָל עובר זיין נאך אַ לאו [על כל עבירה שעובר בשעת מלחמה]. ווייל) אַז מ'טוט אַן עבירה במלחמה, דעם שאַדט דאָך גראַד, [וכדכתיב] וְשָׁב מֵאֶחָיִךָ (שם, טו), שאַדט דאָך דאָס צו שפיכת דמים, איבערדעם איז דאָ דערויף אַן איסור נוסף, אַז מ'איז עובר דעריי נאך אַ לאו [נוסף], אַז ווען מ'גייט אין מלחמה איז מען אַן עקסטערן לאו עובר, נאך אַ לאו, ווייל מ'האָט עס געטון במלחמה.

ל

אַזוי איז פאַרהאַנדן ביי אַ עשה, איז אויך דאָ [אופנים] וואָס ס'איז אַ מצוה נוספת אַז מ'איז מקיים.

^{לו} בספר יראים לא מצאנו זה כעת. ובכמה דרושים מזכיר רבינו זה בשם הרמב"ן. וז"ל הרמב"ן כי תצא (כג, י): ונשמרת מפל דבר רע. שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, לשון רש"י. והנכון בעיני בעניי המצוה הזאת, כי הכתוב יזהיר בעת אשר החטא מצוי בו, והידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה, כי יאכלו כל תועבה, יגזלו ויחמסו וכו', הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב, ועל כן הזהיר בו הכתוב ונשמרת מפל דבר רע, ועל דרך הפשט היא אזהרה מכל הנאסר. ובספרי (תצא פסקא קט), ונשמרת מפל דבר רע, שומע אני בטומאות ובטהורות ובמעשרות הכתוב מדבר, תלמוד לומר ערוה, אין לי אלא ערוה, מניין לרבות עבודת גלולים וגלוי עריות ושפיכות דמים וקללת השם, תלמוד לומר ונשמרת מפל דבר רע וכו', כשהוא אומר 'דבר' אף על לשון הרע. וגם זה מן הטעם שפירשנו, כי מלבד האזהרות שבאו באלה העבירות החמורות, יוסיף לאו במחנה, שנשמר בו מכל אלו העבירות, שלא תסתלק השכינה מישראל אשר שם, כאשר אמר פי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנה וכו'. ועוד שלא יגברו עלינו האויבים אם נעשה כמעשים הגורמים להם שיגלו מפנינו, וזהו ולתת איבך לפניך. והוסיפו בו לשון הרע, כדי שלא ירבו ביניהם מחלוקת, ויכו ביניהם מכה רבה מאד יותר מן האויבים.

ובהשגות הרמב"ן על ספר המצות (בסוף הספר, שכחת הלאוין מצוה י"א): שנמנענו בצאתנו מחנה על האויבים מכל דבר רע, כגון שפיכות דמים וחולתו מן העבירה, הגורמת סילוק השכינה מן המחנה. והוא אומר יתעלה כי תצא מחנה על איבך ונשמרת מפל דבר רע וכו' [וכאן מעתיק לשון הספרי בזה, וכבר הובא לעיל]. והנני המצוה הזאת, שנמנענו במחנה מן העבירות האלה הגורמות סילוק השכינה, והזהירנו יתעלה בלאו הזה, שלא יגרום סילוק שכינתו מעלינו במחנה, שיהיה העובר בהן מפיל ישראל בחרב, ומחלל את ה', ומייקר עבודה זרה שלהם בעיני האויבים, והוא אומר יתברך פי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנהך להצילך ולתת איבך לפניך והנה מחנהך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, אזהרה שנשמר שלא יראה בנו ערות דבר. הנה בכאן שני לאוין בענין אחד, לחיזוק. ואם הוא טעם, לומר ונשמרת מפל דבר רע, לא מונע אותנו מאלו העבירות במחנה. ואל תשתבש ותאמר כי מאחר שאין הלאו הזה מונע אותנו רק מעבירות מנועות, אינו בא במנין, שזה אינו לאו שיכפל בכל מקום לחיזוק בלבד, אבל נתייחד לו מקום לעבור עליו בשני לאוין במקום ההוא. וזה כגון הנאמר במסיג גבול, שהוא מונע מפועל אסור, שהוא עובר בלא תגזול, ונתייחד בגבולים בארץ לאו אחד, לעבור בשני לאוין, וכולם באים בחשבון המצות. וכן זה שהזהיר יתברך להשתמר במחנה מכל דבר רע הגורם סילוק השכינה, מוסף על אזהרתנו בכל מקום, באמת ראוי להמנות וכו'.

לא

[וכגון] אַזוי ווי איך האָב געשמועסט נעכטן^{לא} [בדברי הגמרא]^{לט} פֿל העוסק בתורה עולה פֿאלו הקריב עולה.

[והנה] לכאורה איז דאָך דאָ [מצוה בלאו הכי בעסק התורה], ס'איז דאָך גענוג ס'זאל זיין די עשה דתלמוד תורה עדיף.

נאָר וואָס דען, מ'איז מקיים נאָך אַ מצוה, אַ מצוה פון הקרבת עולה. עקסטער וואָס מ'איז מקיים די מצוה פון תלמוד תורה, [וואָס] איבערדעם^{לז} זאָגט מען דאָך ל' גדול תלמוד תורה, [לפי] שְׁמִיבֵיא לִידי 'מעשה', מיט תלמוד תורה איז מען מקיים אַ מצוה אויכעט, אַז מ'איז עוסק בתורה פונעם ענין [המצוה] האָט מען מקיים געווען די מצוה [של הפרשה שעסק בה], האָט מען צוויי זאכן מקיים געווען, למוד התורה [נגוף המצוה].

לב

אַזוי איז ביים חיוב פון זכור את אשר עשה לך עמלק [כשקורין זה בשבת זכור, מקימין בזה גם המצוה דאורייתא של זכירת מעשה עמלק, אפילו להאופן שביאר הרמב"ן בזה].

און [כמו כן] אסאך זאכן איז דאָ, קאָן זיין, וואָס ס'איז נישטאָ דערויף קיין ציווי [בחיוב], און אַז מ'טוט עס, איז מען [אָבער] מקיים אַ מצוה דאורייתא.

לג

אַזוי ווי טאַקע תפילין, הגם [ס'איז] מצותן פֿל היום^{לא}, אָבער יוצא איז מען ווען מ'טוט איין מאָל אָן די תפילין און מ'טוט עס אויס, מ'איז נישט 'מחויב' מער אַנצוטון [באותו יום. און] מ'איז זיך נישטאָמאָל נוהג היינט^{לב} [להניח כל היום אף ככתחילה], ווייל מ'קאָן נישט אַזוי נזהר זיין [בגוף נקי]. אָבער פונדעסוועגן דער דין איז^{לג}, אַז מ'האָט אָנגעטון נאָכאָמאָל די תפילין, איז מען נאָכאָמאָל מקיים אַ מצוה דאורייתא, און מ'מאַכט אַ בְּרָכָה [בכל פעם שמניחם, אם הסיח דעתו בינתיים].

לד

און אַזוי [ביי] ישיבת סופה, אפילו ווען מ'איז נישט 'מחויב' צו גיין אין די סופה אַריין [כשאינו רוצה לאכול], מְחַיֵּב איז מען נאָר [צו] אַריינקומען דאָרטן די ערשטע נאַכט^{לד} פֿאַר אַ סעודה, נאָר אַז מ'גייט אַריין אין די סופה [גם בשאר ימים ולילות], איז מען מקיים אַ מצוה דאורייתא, מאַכט מען אַ בְּרָכָה^{לד}. אָבער אַז מ'איז ערגעץ אַנדערש,

^{לה} בסעודת ליל שב"ק צו זכור תשי"ז (נדפס בחידושי תורה תשי"ז ח"ב, עמוד תקפ"ג-תקפ"ד). 'שהזכיר' שם מימרא זו, וגם הביא רבינו פלוגתא בזה אם גם בזמן הבית הוא כן, או רק בזמן החורבן. [אבל עיקר הענין דכאן לא נזכר שם].

^{לט} בגמרא מנחות (ק): אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (צו, ו, לו) זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאָשֶׁם, כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה מנחה חטאת. ○ אמר רבא, האי לעלה למנחה, 'עולה ומנחה' מיבעי ליה [פירוש: דליהו משמע זאת התורה היא עולה ומנחה כו'], אלא אמר רבא, כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם [דהכי משמע, זאת התורה לעלה, כלומר במקום העולה, למנחה, בשביל המנחה, כגון לָכֶם בשבילכם, כלומר התלמוד תורה מכפר על עונותינו]. ○ א"ר יצחק, מאי דכתיב זאת תורת החטאת (צו, ו, יח), וְזֹאת תֹרַת הָאָשֶׁם (שם, ו, כ), כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.

^{לז} עיין בדברי יואל תרומה (עמוד גט) שהביא כן בשם המפרשים שביארו כן. וילע"ע למצוא מקורו.

^{לא} כמבואר בטור ושלחן ערוך (א"ח, לו, ב), עיי"ש באורך.

^{לב} כמבואר בטור ושלחן ערוך (א"ח, כה, יב), עיי"ש באורך.

^{לג} כמבואר בטור ושלחן ערוך (א"ח, תרלט, סעיף ג-ה), עיי"ש באורך.

^{לד} ועיין בתוספות סוכה (מה:): אחד זה ואחד זה שבעה. אין סוכה ולולב אלא פעם אחת ביום, אבל סוכה כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן, ואפילו עשר פעמים ביום, מבין אכל אחת ואחת. מידי דהוה אתפילין, כל זמן שמניחן. והיינו טעמא דסוכה, לא מתרמי ליה סעודתא לא אֶפְשָׁר למיכל חוץ לסוכה, אע"פ שכבר אכל

בְּתַפִּילָּה [כשהולכים לבית המדרש], צי וועגן פֿאַר אַנדערע צָרְכִים, האָט מען נישט מִבְטֵל געווען די מְצוֹת עֲשֵׂה, נאָר אָבער ווען מ'טוט עס, איז מען מְקַים אַ דאָרְיִיתָא^מ.

לח

ס'איז דאָ אַסאַך אַזעלעכע עֲנִינִים, אַזוי ווי זיי רעכענען דאָך אויס אַזוי אין די פּוֹסְקִים, ס'איז פֿאַרהאַן אַזוי ביי יעדע זאַך.

און אַזוי ביי צִדְקָה איז פֿאַרהאַנדן, איז פֿאַרהאַנדן וויפיל דער שיעור (החיוב) איז מן הַתּוֹרָה^מ, און פונדעסטוועגן אַז מ'גייט מער [אז נכלל הכל בקיום המצוה].

לו

אַפֿילו ביי תְּרוּמָה [שיש בו שיעור קצוב], וואָס מ'האַט געזאָגט^מ [די חכמים] עֵין רְעָה איז אַחַד מֵאַרְבַּעִים, און בִּינוּנִי [אחד מחמישים], ס'איז פֿאַרהאַנדן עֵין רְעָה און עֵין יָפֶה, מן הַתּוֹרָה איז מען מְקַים מְצוֹת תְּרוּמָה [אף לאחר שקצבו בו חכמים שיעור] מיט עֵין רְעָה [וקודם קצבת חכמים אף 'בחטה אחת' הוא פוטר כל הכרי], אָבער אַז מ'טוט מער [ונותן בעין יפה אחד מארבעים, או אפילו בנותן הכל רק שמייר מקצת]^מ איז דאָס אויך [נכלל] אין דער עֲשֵׂה פון תְּרוּמָה^ט.

לז

אַזוי איז דאָ אַן ענין, אַזוי קאָן זיין דאָס איז דאָס ענין [של מצות זכור]. דער עיקר איז [שלא לשכוח], אָבער אַזוי ווי מ'דאַרף האָבן יִדְיעַת הַתּוֹרָה, איז מען מְחַיֵּב צו זאָגן דעם [פרשת] זְכוֹר, קאָן זיין דאָס איז די קְרִיאָה בַּתּוֹרָה [דמה שקורין כל התורה הוא ג"כ לקיים מצות ידיעת כל התורה, וכשקורין פרשת זכור מקיימין בזה ב' המצות].

בו ביום בסוכה. וכן תפילין כל היום מצותן שיהיו מונחין בראשו ובזרועו, אבל לולב אין עיקר מצותו אלא פעם אחת ביום, כדאמרין (סוכה מב). מדאגבטיה נפיק ביה.

^מ ועיין במנחת חינוך (מצוה סכה, אות ט) שכתב בתוה"ו ז"ל: ונ"ל דהנה שני מינים יש במצות עשה, א' שהוא חיוב אקרקפתא דכל איש מ ישראל, כמו תפילין, ואתרוג, ומצוה כזו אם מקיים אותה עושה רצון הבורא ית' ויתעלה, כי כן צוה לו המלך ב"ה, ואם מבטל המצוה ואינו מניח תפילין או שלא נטל לולב, ביטל המצוה ועשה נגד רצונו ית', וענוש יענש. ויש מצות שאין חיוב לעשותם, כגון ציצית, דהתורה לא חייבה אותו ללבוש בגד של ד' כנפות, ואם רוצה הולך בלא בגד של ד' כנפות ואינו נגד רצון הבורא ב"ה, אך אם מביא עצמו לידי חיוב שבכיון לובש ד' כנפות לקיים מצות ציצית, זה דרך הטוב וישר. הכלל, אם מקיים מצוה זו עושה רצון הבורא ב"ה, אבל אם אינו מקיים מצוה אינו עובר על רצונו, רק דאינו מקיים המצוה. וכן מצוה זו דהיינו סוכה, יש בה שני חלקי המצוה, דהיינו בליל א' של סוכות מצות עשה לאכול בזית בסוכה, ומחויב לחזור אחר סוכה, ואם אינו רוצה לאכול אינו מועיל, כי הוא מחויב לאכול, כמו מצוה ותפילין. ואם לא קיים המצות עשה בלילה ראשונה, עשה נגד רצונו ית"ש. ובשאר הלילות ימים, אם רוצה אינו אוכל ואינו יושב בסוכה, ואין שוב חיוב עליו, כמו ציצית. אך אם אוכל, מצות עשה לאכול בסוכה, ומקיים רצונו ב"ה. אבל אם אינו אוכל אין חיוב. וגם בשני מצות הללו הוא בציוו"ג כ שמבטל המצוה ועושה נגד רצונו כמו שאינו מניח תפילין, כגון אם לובש בגד של ד' כנפות ואינו מטיל ציצית או עובר על המצוה, וכן אם אוכל אכילת קבע חוץ לסוכה עובר על המצוה. וכן הכלל דאם עושה המצוה מקיים בכל ענין המצוה, ועושה רצונו ב"ה, ויש שאינו מקיים המצוה ועובר על רצונו, כגון בלבוש בגד של ד' כנפות או אוכל קבע חוץ לסוכה, ויש שאינו מקיים המצוה וגם אינו עובר, כגון באינו לובש הבגד ואינו אוכל כלל, וזה פשוט.

^מ כגון פרוטה אחת, וכן יש שיעור מעשר או חומש, ועוד דינים בזה, וכמבואר בטור ושלחן ערוך (י"ד סימן רמט). ואם אם נותן יותר מזה, הוא גם כן מקיים בזה מצות צדקה ממש.

^מ כמבואר בגמרא חולין (קלו: תנן) (תרומוה ד) א, תרומה עין יפה אחד מארבעים וכו'. והאמר שמואל, חטה אחת פוטרת את הכרי, [ומשני תרומה] דאורייתא כדשמואל [דחטה אחת פוטרת, ומדברנן תקנו השיעורים בתרומה] וכו'.

^מ כמבואר במשנה דתרומוה (ד, א) עיי"ש. וכן מבואר בספרי פרשת ושא (פסקא ה:) וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל (נשא ה, ט) וכו', רבי עקיבא אומר, בא הכתוב ללמדך שאם בא לעשות 'כל גורנו תרומה' רשאי, ובלבד שישיר 'מקצת' [כדי שיתקרא בו שם 'ראשית' אל מה שנשאר].

^מ ועיין עוד בעיקר כל הענין דכאן גם בס"ג זכור תש"ב [לשון קדשו קונטרס צה, אות סא], ובס"ג פרה תשי"ח [לשון קדשו קונטרס נו, אות יט-כא]. וכן האריך רבינו בכל בשו"ת דברי תאל (קלו, ב), עיי"ש באורך, ואכמ"ל כ"כ.

[און] איבערדעם זאָגט דער חינוך [אז] ס'איז נישט קיין חילוק, אפילו אז מ'ליינט איין מאל אין דריי יאָר איז מען אַזוי יוצא 'ידי 'החיוב' דאורייתא, כי אף שאין הקריאה בעצם מכלל 'החיוב' דאורייתא, אָבער על כל פנים, אָבער אז מ'זאָגט עס יעדעס יאָר, איז מען יעדעס יאָר 'מקיים' אַ מצוה דאורייתא, 'ווען' מ'טוט עס.

לח

מיט דעם קען זיין איז אויסגעגלייכט אַלע פּוסקים, איז נישט קיין פּלוגתא. דער עיקר איז [פון] די מצוה, דער חיוב איז אז מ'זאל נישט פאָרגעסן, מ'זאל אַזוי טון [באופן] אז מ'זאל נישט פאָרגעסן [ונאָכו שביאר הרמב"ן].

נאָר לעולם מוז מען פֿל התורה פֿולה ליגט דאָך אַ חיוב אז מ'זאל האָבן ידיעת התורה און מ'זאל נישט פאָרגעסן, [ונאָכו שאמר] ה'שוכח דבר אחד' ממשנתו [מעלה עליו הכתוב וכו', שנאמר רק השמר לך וגו'] פֿון תשכח את הדברים אשר ראוי עיניך. מ'איז דאָך מחויב [אויף] פֿל התורה פֿולה, ווי ווייט מעגליך זיך מתאמץ צו זיין [אז] מ'זאל נישט קומען צו קיין שפֿחת התורה.

און אויף דעם [על פרשת זכור] ליגט דאָך אויכעט אַ חיוב ווי [אויף] פֿל התורה פֿולה. און דאָ איז [נאָר] דאָ עקסטער אַ חיוב נוסף [אז] מ'זאל נישט פאָרגעסן אין דעם ענין פֿון עמלקין, וויפֿיל ס'איז, ברויך מען מתאמץ זיין [שלא לשכוח]. און 'ווען' מ'זאָגט עס בדבור איז מען מקיים דעם דאורייתא, די מצוה דאורייתא, ווייל דאָס איז מסייע אז מ'זאל נישט פאָרגעסן.

לט

ממילא [בעצם 'החיוב'] איז דאָס נישט קיין חילוק 'ווען', נאָר יעדערער לפֿום ערכו [וטבעו, עליו 'החיוב' לזכרו באופן] ער זאל נישט קומען לידי שפֿחה. אָבער 'מקיים' איז מען ווען מ'טוט, יעדעס מאל.

מ

נאָר וועגן 'נזכרים ונעשים' איז מען מחויב 'פאר' פורים דאָך, יעדעס יאָר. דאָס איז דער חיוב מדברי קבלה, ווייל ס'איז דאָך געדרינגען פֿונעם פסוק – געפינט מען דאָך אין די גמרא – אז ס'טאָר נישט זיין שפעטער¹, פֿונעם פסוק איז געדרינגען [אז] זכירה איז קודם און סמוך לעשייה. איבערדעם אין דעם נזכרים ונעשים דארט שטייט דאָך אז מ'ברויך ליינען פֿרשת זכור פאר פורים דאָך. און דאָס איז 'דער' חילוק [בין שבת זו לשאר זמנים, דבכאן יש 'חיוב נוסף' שהיא 'מדברי קבלה'].

אָדער אפילו [דאורייתא] אַזוי ווי איך האָב פֿריער געזאָגט, [אז] ס'איז אַזוי מקובל מסיני [כמו שאמר בגמרא על שאר דרשות שהם מדברי קבלה, ובפרט בכאן יש לומר כן על פרשת זכור] אַזוי ווי מ'האָט געגעבן די 'מגילה' מסיני [כמבואר בירושלמי].

צי אַזוי, צי על כל פנים מדברי קבלה איז אַוודאי אַ חיוב [לקרותה בשבת זו. און] דברי קבלה איז דאָך אויך דברי תורה².

¹ במשנה דאבות (ג, ח): רבי יוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, שנאמר (וואתחנן ד, ט) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פֿון תשכח את הדברים אשר ראוי עיניך. יכול אפלו תקפה עליו משנתו, תלמוד לומר (שם) ופֿון יסורו מלבבך כל מי חייך, הא אינו מתחייב בנפשו עד שיסיר מלבו.

² וכדכתיב 'ולא יעבר' (אסתר ט, כז), עיין בגמרא מגילה (ב).

³ כמבואר בגמרא ראש השנה (יט) עיי"ש.

אָבער די מַצוֹה דאָרײַטאָ פון זְכוֹר, קען זיין איז טאַקע (נוהג גס בכל השנה) אַזוי ווי דער בחינה - די מַצוֹת עֲשֵׂה (פון ידיעת התורה) - אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט, [דאָפּ אס כבר יצא ידי 'החיוב', הרי כל מה שמוסיף בה הוא נכנס בכלל קיום המצוה עצמה, ואפילו בשאר ימות השנה, וכדברי הרמב"ן].

מא

[וממילא] איז עס גאַרנישט קיין פֿלוגאַטא צווישן די ראשונים, דער רמב"ן מיטן רא"ה²² [בספר החינוך, אס המצוה לקרות הפרשה דוקא], און מיט דעם וואָס ער [החינוך] זאָגט צי איז עס איין מאָל אין 'דריי יאָר', צי איין מאָל אין אַ יאָר'. צי אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט [שחיוב המצוה הוא על הזכירה באופן כללי].

ווייל דאָס איז הכל הולך אַל מְקוֹם אָחֲדִי, דער מְכַנֵּן איז [אז] מ'טאַר נישט פאַרגעסן, און מ'זאָל אַזוי זאָגן [בפֿה], יעדער לְפִי עֵרְפוּ.

אַזוי ווי ביי די [מצות לימוד] תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, יעדער איז מְחַוֵּב [אין] יְדִיעַת הַתּוֹרָה, יעדער לְפִי עֵרְפוּ, נאָר איינער האָט די יְדִיעַת הַתּוֹרָה מיט ווייניגער [יגיעה], על כל פנים איז ער געקומען צו יְדִיעַת הַתּוֹרָה [ויוצא בזה ידי חובתו]. און ווער ס'ברויך זיך מער מִתְאַמֵּץ זיין, איז זיך מְחַוֵּב מער [צו] זיך פּלאַגן [דערויף]. און ווער ס'קען נישט [להבין בעצמו אפילו ביגיעה], זאָל מְחַזֵּק זיין [בד אחרים שהם לומדי תורה]²³. על כל פנים יעדער איז נאָר מְחַוֵּב לְפִי עֵרְפוּ.

אַזוי קען זיין [אז] דאָס אויכעט, יעדער לְפִי עֵרְפוּ זאָל ער נישט קומען לִיְדִי שְׂכָחָה, ער זאָל זיך נישט פאַרגעסן די מַעֲשֵׂה עֲמָלֶק, [נאָר] ס'זאָל אים זיין נְחָק אין זַכָּרוֹן, אין די מַחֲשָׁבָה, איז ער מְחַוֵּב דאָס צו טראַכטן און צו זאָגן, [און] ס'האָט נישט קיין זַמֵּן [קבוע], אַזוי ווי [ידיעת] כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, [רק] לְפִי עֵרְפוּ איז מען מְחַוֵּב, [און] בְּאִמְרָה אויכעט.

מב

און דאָס זעט אויס טאַקע אין רא"ה אַלִּין, כאַטשיג מ'איז דאָך מְחַוֵּב [לדעתו גס בקריאת הפרשה בספר תורה], פונדעסטוועגן [אפילו] לויטן רא"ה איז דאָך נישט פאַרהאַנדן [זמן קצוב בזה, שהרי כתב] אָדער אַ יאָר אָדער דריי יאָר, וְהָלָא אַס כֵּן נִתְּנָה דְּבָרֶיךָ לְשִׁעוּרֵיךָ, [נאָר] קען זיין [אז] דאָס איז די זעלבע ווי דער רמב"ן [שעיקר המצוה נוהג בכל השנה כדרך שכתב הרמב"ן, וזה תלוי בכל אחד לפי ערכו].

²² וכן יש להתאמו עם דברי הרא"ש. אלא שרבינו מזכיר את ספר החינוך, לאפוקי מהמנחת חינוך שעשה בזה פלוגתא (כמבואר להלן בדברי רבינו), והוא מיירי מספר החינוך. [ואגב נציין כאן ענין נפלא, שמצינו ברוכב ככולו של המקומות כשרבינו מזכיר את ספר החינוך, הן בספריו שבכתב, והן בעל פה בהדרושים, הוא מזכיר ג"כ שהוא הרא"ה, ואפילו כשמזכירו הרבה פעמים במקום אחד, דוק ותשכח. ולא מצינו כן כשמזכיר שאר ראשונים רק לפעמים מועטים. וכידוע הרי דעת הרבה חוקרים בדורות האחרונים שאין ספר החינוך מהרא"ה, וכנראה שרבינו היה לו ענין בזה לאפוקי מדבריהם, ושלם לסתור הקבלה מדורות ראשונים שהוא מהרא"ה, ואולי היה לו בזה איזה בירור והוכחה מה שלא זכינו שישאר למשמרת].

²³ לשון הפסוק בקהלת (ג, כ).

²⁴ כמבואר בטור ושלחן ערוך (י"ד רמז, א): כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזר על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר וְהָיִיתָ בו יוֹמָם וְלַיְלָה. [וברמ"א: ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קר"ש שחרית וערבית, לא יְמוּשׁוּ מִפִּיךָ (ישעי' נט, כא) קרינן ביה]. ומי שאי אפשר לו לתלמוד, מפני שאינו יודע כלל לתלמוד, או מפני הטרויות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים, וחשוב לו כאילו הוא לומד בעצמו, כמו שדרשו חכמים (בראשית רבה עב, ה. וצט, ח. ויקרא רבה כה, ב) בפסוק שִׁמְח וְזָבַח בְּפִתָּיךָ וְיִשְׂשָׁכָר בְּאֵהָלֶיךָ (ברכה לג, יח).

מג

דער מנחת חינוך¹¹ מאַכט אַ פֿלוגֶתא' דערין.

[אָבער לדרכינו] קאָן זיין דאָס איז טאַקע די זעלבע זאַך, מ'קען זאָגן אז דאָס איז גאַרנישט קיין פֿלוגֶתא, [נאָר] דאָס איז הַכּל הוּלֵךְ אֶל מָקוֹם אֶחָד, אַז מ'איז דאָס מְחֻיָּב, יעדער איז מְחֻיָּב דאָס אַרײַנצונעמען אין זײַנען - אין געדאַנק - [אז] מ'זאָל נישט דערײַנען קומען לײַד שְׂפָחָה, ס'זאָל נישט אַרױסגיין [מהזכרון, ס'זאָל זיין] לֹא מִשׁ מְזַכְּרֵנוּ, מ'זאָל עס כִּסְדֵּר הָאָבֵן פֿאַר די אויגן 'ווען אימער', [על דרך הנאמר בידיעת התורה]¹² שׁאֵם יִשְׁאָלֶךְ אָדָם אַל תִּגְמָגֶם בּוֹ.

מ'זאָל וויסן [בלב], און [להזכיר] בִּפְנֵה, וואָס עֲמָלֶךְ הָאֵט געטון.
און [אז] מ'וואַרט אויף דעם, [אז] ס'זאָל זיין שְׁמוֹ שְׁלֹם וְכִסָּא שְׁלֹם.
מ'וואַרט אויף מְחִיית עֲמָלֶךְ, [וואָס] אין דעם איז תְּלִיז די גְּאוּלָּה.

מד

אָבער טאַקע די פֿעולָה [מצות המחיה עצמה] זעט אויס נאָר [ווען ס'איז] וְהָיָה בְּהִנִּיחַ ה', איז אויך עפעס נישטאַ קיין מְקוֹר [מבורר בפסוק] וויאָזוי איז דאָס דער חִיּוּב, פונקטליך ווען מ'דאַרף, [ואם שייך מצוה זו גם בזמן הזה]¹³.

מה

[נאָר] אין אָמֶת'ן אַרײַן זעט אויס¹⁴ [דהעיקר הוא דומנו הוא רק] ווען דער נְבִיא הָאֵט געהייסן. און [אויף] לְעֵתִיד שְׁטײט דאָךְ וְהָיָה בְּהִנִּיחַ ה' [מְכַל אִיבִּיךָ מְסִבִּיב].
[און] ווי די גמרא זאָגט¹⁵ די ג' מצוֹת [שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ], רעכנט ער די דריי, למנות להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית המקדש.
[ועכ"פ] דאָס איז דאָךְ נישט אַלעמאַל זעט אויס¹⁶.

איך וויל נישט מאַרִיך זיין אין דעם, [ס'איז] נישט קיין נְפִקָא מִינָה [לענינינו עתה].

מו

אָבער על כל פנים אַזוי דאַכט זיך מיר, דאָס איז דאָס ענין [דמצות זכור], דער תּוֹכֵן פון דעם חִיּוּב פון דער מְצוּה. און אויף דעם אופֿן קען מען אויסגלייכן אַלע ראשונים.

¹¹ במנחת חינוך (מצוה תרג): ולשון הר"מ (רמב"ם מלכים ה, ה) ומצות עשה לזכור תמיד וכו', נראה מדבריו דהוא מן המצות התמידיות, כמו שמנה הרב המחבר (בעל החינוך) בהקדמת הספר באיגרת, שיש מצות תמידיות. ומדברי הרב המחבר נראה דדי בפעם אחת כל ימיו, ועיין בראשונים מה שכתבו בפרשת זכור. עכ"פ זה ודאי ברור דהמצוה ביחיד גם כן מקיים, רק פרשת זכור בעשרה ובספר תורה הוא מדרבנן, אבל מן התורה די שיזכור בפה כל יחיד, וזה פשוט.

¹² בפסוקי שמואל (א' פרק טו, והוא הפסרת שבת זכור), בענין מלחמת שאל עם אגג.

¹³ בגמרא סנהדרין (ז':): תניא רבי יוסי אומר, שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה. ואיני יודע איהו מהן תחילה, כשהוא אומר (בשלה י, טז) כי יָד על כַּס הַמֶּלֶךְ הָאֵל בְּעִמְלֶךְ, הוי אומר להעמיד להם מלך תחילה, ואין כסא אלא מלך, שנאמר (דברי הימים א' כט, כג) וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ. ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה, או להכרית זרעו של עמלק תחלה, כשהוא אומר (ראה יב, יא) וְהִנֵּי לָכֶם מֶלֶךְ אִיבִיכֶם וגו' וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר ה' וגו', הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה. וכן בדור הוא אומר (שם ב', ו, א-ב) וַיְהִי כִּי יָשֵׁב הַמֶּלֶךְ דָּוִד בְּבֵיתוֹ וְהָיָה הִנֵּי לֹא מְסִיב וְכִתִּיב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל תָּנָן הִנֵּבִיא רָאָה נָא אֲנִכִּי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲדָרִים וגו'.

¹⁴ וז"ל רבינו בזה בס"ג זכור תשי"ד (לשון קדשו, אות יג-יד): ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, למחות זרעו של עמלק וכו', [והיינו] מ'זאָל אים מוחה זיין 'אינגאַנצן', מְחָה אֶמְחָה, 'ווען מ'איז בְּכַח'. ○ אין דעם איז דאָ אַ פֿלוגֶתא [בין הרמב"ם (ספר המצות, מ"ע קפה) והחינוך (מצוה תרג), וכמבואר בישיבת משה (סוף כי תצא ד"ה זכור)], צי מ'איז מְחֻיָּב (גם בזמן הזה, און) ווי ווייט (גייט דער חִיּוּב), צי אַ יְחִיד איז [אויך] מְחֻיָּב. [ועל כל פנים] אַזוי זעט אויס, אין פֿשטות זעט אויס אַז מ'איז מְצוּה [נאָר] ווען סאיז מעגליך ס'זאָל קומען לײַד מְחִיָּה [לגמרין].

וועיין עור בזה בשו"ת דברי יואל (קען, טו, ד"ה אבל) מה שהארץ נשם רבינו בזה.

ברכת הקודש

דער בורא פל עולם זאל העלפן:

מ'זאל די זכיה האבן ס'זאל זיין 'נפלים ונעשים'.

מ'זאל טאקע 'טון' דעם וואס מ'ברויך, דעם וואס מ'ברויך 'געדענקן'.

מ'זאל געדענקען אָפּער עֶשֶׂה 'לך', און דעם זאל זיין 'נעשים'.

מ'זאל די זכיה האבן טאקע מתקן צו זיין וואס מ'ברויך צו פאררעכטן.⁹

און טאקע מיט דעם פורים, די ימי פורים.

אונז ווייס מיר דען ווי גרויס איז דער טאג, די קדושה פון די ימי הפורים.

אזוי ווי זיי זאגן דאָס¹⁰ ס'איז כ'פורים, יום כיפור איז דער יום כ'פורים, מיט אַ

כ"ף ה'דמיון, ווייל אין אסאך בחינות איז עס (יום פורים) נאך העכער ווי יום כיפור.

דער בורא פל עולם זאל העלפן: מ'זאל די זכיה האבן.

מ'זאל די זכיה האבן [אז] מ'זאל מתקן זיין וואס מ'ברויך צו פאררעכטן.

מ'זאל זיך קאנען מדבק זיין אין הקדוש ברוך הוא, און אין דרך האמת.

מ'זאל מיר במהרה זוכה זיין צו זען די 'מחית' עמלק. און התרוממות קרן התורה

וישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

⁹ וכהמשך לשון רבינו בזה להלן.

¹⁰ בתיקוני זוהר (דף נד:): פורים אתקריאת על שם יום הכפורים, דעתידין לאתענגא ביה, ולשווי ליה מענוי לענג. וביערו דבש (ח"א, דרוש ח): וחיבים אנו לילך בדרכי ה', ובפרט ימי פורים, וכאשר אמרתי מתמול שלשום בדרשה, דלכך נקרא יום סליחה ומחילה 'יום כפורים', שהוא יום כמו פורים, והוא כ'פורים, כמו בפורים היה אף חבב עמים (ברכה לג, א), כן ביום הכפורים הקב"ה מוחל וסולח, ומרבה חמלה וחנינה אפילו לעוברי רצונו. ולכן ביום הכפורים יש להעביר שנאה, ומבלי לנקום לגומלי רעה, כי זה מידת פורים, וזהו משלוח מנות איש לרעהו, להרבות אהבה וחיבה, כי זה מידת ה' לאהוב לכל, ורחמיו על כל מעשיו, וזהו המביא אדם לידי ענוה וחסד למעלה ולמטה.

ובקדושת לוי (קדושה ראשונה לפורים): ומעתה יתלהב לב האדם בקראו המגילה, ויכוין בקראו ובשמוע המגילה שמעתה מקבל עול תורתו ומצותיו וכו'. לכן אמרו בזוהר הקדוש (תיקוני זוהר שם) 'יום כפורים', שהוא כמו פורים, כלומר שהארת יום כפור הוא כפורים, עבור שביום כיפור מה שחלף ועבר עין, ומעתה הוא מטהר וכו', כן בפורים מה שחלף ועבר אין, ומעתה מקבלין עלינו עול תורה ומצות יתברך שמו כמו שכתבתי. וגם כי בפורים ביארנו שהטבעים נודככו על ידי קריאת המגילה שמאיר בעולם הזה וכו'. והנה ידוע שמושב חצונים הוא בעולם הזה וכו' רק שנודככו על ידי מעשה בני אדם, ונמצא בפורים שנודככו העולם הזה הוא עולם הטבע על ידי קריאת המגילה, ומקבלים עול תורה ומצות, נודככו כל החיצונים, כן הוא ביום הכפורים שנודככו כל החיצונים וכו'.

ובבארת המים מהרצ"ק מהרצ"ה (לפורים, ד"ה על כן קראו): ולזה גם כן נקרא יום הכפורים עם כף הדמיון כ'פורים, כי פורים הוא יותר בחשיבות.

ובמאור ושמש (לפורים, ד"ה בגמרא מה ראתה): דאיתא בתיקונים, פורים אתקריאת על שם יום כפורים, עיין שם. וזהו יום כפורים, שיום כפור הוא כ'פורים. והענין הוא וכו'.

ובדברי יחזקאל (לפורים, ד"ה חייב): וזהו שכתבו הספרים הקדושים שיום כפורים היינו יום כ'פורים, כי ביום הכיפורים רק הכהן גדול השיג הקדושה הזאת, ובפורים יוכל כל איש מישראל להשיג הקדושה הזאת וכו'.

ובפלא יועץ עה"ת, להרה"ק מהאדמו"ר מוה"ר שנייד (תרומה ד"ה ועשו, השלישי): וכמבואר בספרים קדושים על יום כ'פורים, שענין פורים גבוה מבחינת יום הכפורים כו' עיי"ש.

